XIX. TÜRK TARİH KONGRESİ

3-7 EKİM 2022 /ANKARA

KONGREYE SUNULAN BİLDİRİLER
III. CİLT - I. KISIM

Osmanlı Tarihi

TÜRK TARİH KURUMU

XIX. TÜRK TARİH KONGRESİ
III. CİLT - I. KISIM

OSMANLI TARİHİ

XIX. TÜRK TARİH KONGRESİ

Ankara: 3-7 Ekim 2022

KONGREYE SUNULAN BİLDİRİLER

III. CİLT - I. KISIM

OSMANLI TARİHİ

Hazırlayanlar

Abdullah Kaymak – Selin Eren – Semiha Nurdan –
Kübra Güney – Muhammed Özler

TÜRK TARİH KURUMU
ANKARA ♦ 2024

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI VIII. DİZİ - SAYI: 38c
Sertifika No: 43191

XIX. Türk Tarih Kongresi 3-7 Ekim 2022/Ankara Kongreye Sunulan Bildiriler
III. Cilt - I. Kısım
Osmanlı Tarihi

The XIXth Congress of Turkish History 3-7 October 2022/Ankara
Papers Presented at the Congress
Volume III - Section I
Ottoman History

Hazırlayanlar
Abdullah Kaymak – Selin Eren – Semiha Nurdan –
Kübra Güney – Muhammed Özler

e-ISBN: 978-975-17-5640-4 (Tk)
978-975-17-5644-2 (3.c)
DOI: 10.37879/9789751756442

Kapak Tasarımı
Emine Çakır

Türk Tarih Kurumu
Hacettepe Mahallesi Kızılay Caddesi No: 1 06230 Altındağ/ANKARA
Tel: +90 312 310 23 68 • Fax: +90 312 310 16 98
ttk.gov.tr • emagaza-ttk.ayk.gov.tr

Tasarım
Kuban Matbaacılık Yayıncılık
İvedik Organize San. Matbaacılar Sitesi
1514. Cadde No: 20 06190 İVOGSAN - ANKARA
Tel: 0 312 395 20 70 Faks: 0312 395 37 23
Sertifika No: 47331

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre bu eserin bütün yayın, tercüme ve iktibas hakları Türk Tarih Kurumuna aittir.

XIX. TÜRK TARİH KONGRESİ

Cumhurbaşkanı

Sayın RECEP TAYYİP ERDOĞAN'ın

Koruyucu Başkanlığında

Türk Tarih Kurumu tarafından düzenlenmiştir.

XIX. TÜRK TARİH KONGRESİ

KOMİTE BAŞKANI

Birol ÇETİN

HAZIRLIK KOMİTESİ

Birol ÇETİN
Hüseyin Murat YÜCEL
Ali Uzay PEKER
Bahattin ÇELİK
Hasan BABACAN
İbrahim TELLİOĞLU
Nadir ÖZBEK
Nihat KARAER
Tülay METİN
Yunus KOÇ
Güner DOĞAN
Selim ARGUN
Selin EREN
Abidin TEMİZER
Ahmet KILINÇ
Arif BİLGİN
Fatmagül DEMİREL
Hikmet ÖKSÜZ
İlyas KEMALOĞLU
Necdet HAYTA
Selim KARAHASANOĞLU
Üçler BULDUK
Zafer TOPRAK
Feridun BİLGİN
Abdullah KAYMAK

YAYIN KOMİTESİ

Yüksel ÖZGEN
(BAŞKAN)

Hüseyin Murat YÜCEL
Selin EREN
Kübra GÜNEY
Abdullah KAYMAK
Semiha NURDAN
Muhammed ÖZLER

SEKRETARYA

Semiha NURDAN
Muhammed ÖZLER
Kübra GÜNEY

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Abdullah GÜNDOĞDU
Prof. Dr. Abidin TEMİZER
Prof. Dr. Ahmet KANLIDERE
Prof. Dr. Ahmet ÖZCAN
Prof. Dr. Ahmet ŞİMŞEK
Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL
Prof. Dr. Ahmet YÜKSEL
Prof. Dr. Ali SATAN
Prof. Dr. Ali TEMİZEL
Prof. Dr. Ali Uzay PEKER
Prof. Dr. Altay Tayfun ÖZCAN
Prof. Dr. Arif BİLGİN
Prof. Dr. Arzu TERZİ
Prof. Dr. Asiye Mevhibe COŞAR
Prof. Dr. Ayhan CEYLAN
Prof. Dr. Ayşe KAYAPINAR
Prof. Dr. Azmi ÖZCAN
Prof. Dr. Bahattin ÇELİK
Prof. Dr. Bahri ATA
Prof. Dr. Birol ÇETİN
Prof. Dr. Birsel KÜÇÜKSİPAHİOĞLU
Prof. Dr. Cengiz TOMAR
Prof. Dr. Cevdet YAKUPOĞLU
Prof. Dr. Cezmi ERASLAN
Prof. Dr. Dinçer KOÇ
Prof. Dr. Ekrem KALAN
Prof. Dr. Emine ERDOĞAN ÖZÜNLÜ
Prof. Dr. Erhan AFYONCU
Prof. Dr. Erhan ÖZTEPE
Prof. Dr. Erkan GÖKSU
Prof. Dr. Erol ÖZVAR
Prof. Dr. Fahameddin BAŞAR
Prof. Dr. Fatma Gül DEMİREL
Prof. Dr. Feridun EMECEN
Prof. Dr. Feyzan GÖHER
Prof. Dr. Gülden SARIYILDIZ
Prof. Dr. Hakkı Zafer TOPRAK
Prof. Dr. Hale ŞIVGIN
Prof. Dr. Haluk SELVİ
Prof. Dr. Hasan BABACAN
Prof. Dr. Haşim ŞAHİN
Prof. Dr. Hatice ORUÇ
Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ
Prof. Dr. Hülya TAŞ
Prof. Dr. Hüseyin ÇINAR
Prof. Dr. Hüsnü ÖZLÜ
Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR
Prof. Dr. İbrahim MARAŞ
Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU
Prof. Dr. İdris BOSTAN
Prof. Dr. İhsan FAZLIOĞLU
Prof. Dr. İlber ORTAYLI
Prof. Dr. İlhami DURMUŞ
Prof. Dr. İlhami YURDAKUL
Prof. Dr. İlhan ŞAHİN
Prof. Dr. İlyas KEMALOĞLU
Prof. Dr. Kadir PEKTAŞ
Prof. Dr. Kaya Tuncer ÇAĞLAYAN
Prof. Dr. Mahmud Erol KILIÇ
Prof. Dr. Mahmut AK
Prof. Dr. Makbule SARIKAYA
Prof. Dr. Mehmet Âkif AYDIN
Prof. Dr. Mehmet Akif KİREÇCİ
Prof. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK
Prof. Dr. Mehmet HACISALİHOĞLU
Prof. Dr. Mehmet OKUR
Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ
Prof. Dr. Mesut AYAR

Prof. Dr. Mesut ÇAPA
Prof. Dr. Mesut UYAR
Prof. Dr. Metin AYIŞIĞI
Prof. Dr. Murat KEÇİŞ
Prof. Dr. Musa Şamil YÜKSEL
Prof. Dr. Mustafa ÇOLAK
Prof. Dr. Mustafa Hamdi SAYAR
Prof. Dr. Mustafa Sabri KÜÇÜKAŞCI
Prof. Dr. Muzaffer TEPEKAYA
Prof. Dr. Nadir ÖZBEK
Prof. Dr. Necdet HAYTA
Prof. Dr. Nedim İPEK
Prof. Dr. Neşe ÖZDEN
Prof. Dr. Nihat KARAER
Prof. Dr. Okan YEŞİLOT
Prof. Dr. Osman Gazi ÖZGÜDENLİ
Prof. Dr. Ömer METİN
Prof. Dr. Rafet ÇAVUŞOĞLU
Prof. Dr. Sadık SARISAMAN
Prof. Dr. Selami KILIÇ
Prof. Dr. Selda Kaya KILIÇ
Prof. Dr. Selim KARAHASANOĞLU
Prof. Dr. Selma YEL
Prof. Dr. Serdar SARISIR
Prof. Dr. Sevgi Gül AKYILMAZ
Prof. Dr. Süleyman KIZILTOPRAK
Prof. Dr. Süleyman ÖZKAN
Prof. Dr. Taha Niyazi KARACA
Prof. Dr. Tayfun YILDIRIM
Prof. Dr. Temuçin Faik ERTAN
Prof. Dr. Turgut YİĞİT
Prof. Dr. Tülay METİN
Prof. Dr. Uğur ÜÇÜNCÜ
Prof. Dr. Uğur ÜNAL
Prof. Dr. Üçler BULDUK
Prof. Dr. Yasemin AVCI
Prof. Dr. Yavuz ASLAN
Prof. Dr. Yunus KOÇ
Prof. Dr. Yusuf AYÖNÜ
Prof. Dr. Yusuf TEKİN
Prof. Dr. Yusuf Ziya TAŞKAN
Prof. Dr. Zehra ASLAN
Doç. Dr. Abdurrahman BOZKURT
Doç. Dr. Abdurrahman Harun ÖZDAŞ
Doç. Dr. Ahmet KILINÇ
Doç. Dr. Alev GÖZCÜ
Doç. Dr. Bekir Tümen SOMUNCUOĞLU
Doç. Dr. Cihat AYDOĞMUŞOĞLU
Doç. Dr. Çiğdem ATAKUMAN
Doç. Dr. Elif Bayraktar TELLAN
Doç. Dr. Erdal ÇOBAN
Doç. Dr. Fahri MADEN
Doç. Dr. Fatma Rezzan ÜNALP
Doç. Dr. Feridun BİLGİN
Doç. Dr. Melike Sarıkçıoğlu ÖKTEN
Doç. Dr. Muhammed Bilal ÇELİK
Doç. Dr. Murat ÖZKAN
Doç. Dr. Mustafa UYAR
Doç. Dr. Selim ARGUN
Doç. Dr. Sevilay ÖZER
Doç. Dr. Sırrı Hakan KIRIMLI
Doç. Dr. Togay Seçkin BİRBUDAK
Doç. Dr. Tolga BOZKURT
Doç. Dr. Ümmügülsüm POLAT
Doç. Dr. Zübeyde GÜNEŞ YAĞCI
Dr. Öğr. Üyesi Güner DOĞAN
Dr. Öğr. Üyesi Hasan YILMAZYAŞAR
Dr. Öğr. Üyesi Liaisan ŞAHİN
Dr. Öğr. Üyesi Nurcan BOŞDURMAZ
Dr. Öğr. Üyesi Serdar Oğuzhan ÇAYCIOĞLU
Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya TÜRKMEN

İÇİNDEKİLER

BU CİLTTE BİLDİRİSİ OLANLARIN ALFABETİK LİSTESİ XIII

SUNUŞ XVII

SEKSİYON III

OSMANLI TARİHİ

FERİDUN M. EMECEN: *Fetret mi İç Savaş mı? Bir Dönemin Adlandırılmasına Dair Notlar* 1

YILMAZ KURT: *Osmanlılarda Cizye Toplanmasında Karşılaşılan Güçlükler*..... 11

DOĞAN YÖRÜK: *Tahrir Defterleri ile Şer'iye Sicillerininin Demografi Çalışmalarındaki İmkân ve Sınırlılıkları* 33

MUHAMMET ZAHİT ATÇIL: *16. Yüzyıl'da Rüstem Paşa'nın Osmanlı Tüccarlarını Desteklemesi ve Koruması* 55

ALAATTİN AKÖZ: *Menfûr-ı Cemaat ve Muhtâr-ı Cemaat: İmamların Azlinde ve Atanmasında 'Mahalleli' Etkisi* 69

YASEMİN BEYAZIT: *İcazetnâme ve Mansıb Peşinde: "Huzurda İmtihan Olmak"*89

FERİT ARI: *Mısır Kazâ Kadıları (1750-1770)* 123

MUHAMMET NURİ TUNÇ: *Kadı ve Nâiblerin Soruşturulmasında Müvellâ Uygulaması (17. Yüzyılın Sonlarından 18. Yüzyılın Ortalarına)*..... 163

MEHMET ALİ ÜNAL: *Kaş Yenice Nahiyesinde Germiyanoğullarından Osmanlılara İntikal Eden Vakıflar ve Çiftlikler* 195

NUSRET ÇOLO: *Sadrazam Sokollu Mehmed Paşa'nın Rumeli'deki Vakıfları*..... 227

ELMA KORİĆ: *The Muhasebe Defter of Kapuagha Kayiş Mustafa Agha's Waqf in Ljubinje From Year 1617* 249

EMİR O. FİLİPOVİĆ: *Ottoman Cyrillic Documents from the Dubrovnik State Archives: A Contribution to the Study of Early Ottoman Diplomatics*..... 291

EMA PETROVİĆ: *The Serbian Historiography on the Ottoman Empire – the Latest Trends and Topics* 317

DANKO LEOVAC: *Empire in the Turmoil - The Ottoman Empire and the Balkans (1828-1833)* 331

ALADİN HUSİÇ: *17. Yüzyılda Bosna'da Sipahi Organizasyonu Hakkında*..... 347

CHAKİB BENAFRİ: *XVIII-XIX. Yüzyıllarda Cezayir Toplumunun Sosyo-Ekonomik Yapısının Araştırılmasında Tereke Defterlerinin Önemi*..... 361

NİHAT KARAER: *Cezayir'in Fransa Tarafından İşgali (1830) Karşısında Osmanlı Devleti'nin Yürüttüğü Diplomasi Faaliyetleri*..... 377

MİRİAN MAKHARADZE: *Gürcü Kaynaklarına Göre 1535-1545 Yıllarında Gürcü Krallığı'nın Osmanlı Devleti İle Münasebetleri* 399

ARZU MEMMEDOVA: *Osmanlı'nın Güney Kafkasya'da Uç Bölge Politikası Osmanlı-Safevi Paralelinde (Arşiv Belgeleri Örneğinde)* 413

SHERZODHON MAHMUDOV: *Hokand Hanı Ömer Han'ın Bır Mektubu İzinden ve Yahut Hokand-Osmanlı İlişkilerinde Çin Faktörü*..... 427

GÜNTEKİN NECEFLİ: *İrevan Hanlığını'nın Osmanlı Devleti ile Siyasi İlişkileri (Rusya Arşiv Kaynakları Işığında)*..... 445

YASEMİN AVCI: *Kudüs'te Toplumsal Ayrışmayı Mekân Üzerinden Okumak: Kentin Merkezi Bab el-Halil (Yafa) Meydanı (1871-1948)*..... *469*

MEHMET EMİN ÜNER: *Rakka Ahkâm Defterlerinde Ruha Sancağı* 499

İLKER KİREMİT: *Osmanlı Safitasında Şemsinlerle Reslanlar Arasında Yaşanan Bir Çatışma*..... 539

SHAHRAM PANAHİ KHEİAVİ: *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuzey Afrika'ya Kadar Coğrafi Gelişmesinin Siyasi-Dini Nedenleri* 557

CENGİZ FEDAKAR: *1768-1774 Osmanlı Rus Savaşı'nda Akkirman Kalesi'nin Fonksiyonu* 571

GÜNER DOĞAN: *İstanbul Antlaşmasından Berlin Antlaşmasına: Osmanlı-Rus Sınırı ve Tartışmalı Alanlar (1724-1878)*..... 597

VAHİT CEMİL URHAN: *1877-1878 Osmanlı-Karadağ Savaşı'nda Bar Müdafaası*..... 625

HÜSEYİN ONUR ERCAN: *Osmanlı-Venedik Savaşı Sırasında Habsburglarla Diplomatik Temas: Müteferrika İbrahim Ağa'nın Viyana Elçiliği (1715)* 651

MUSTAFA SABRİ KÜÇÜKACI: *Osmanlı Tarihi Araştırmaları İçin Az Bilinen Bir Kaynak: Topkapı Sarayı Taş Kitabeler Koleksiyonu* 677

SLOBODON ILIĆ: *Path to the Truth Through Taming of the Soul. The Ottoman Mystic Ḥüseyin Lāmekānī (d. 1625) and His Treatise on Seven Layers of the Animal Soul (Risāle-i Eṭvār-i Seb'a)* 713

FAHRİ MADEN: *Maltepe'de Bir Erenler Durağı: Başıbüyük Köyü Daver Baba/Kerime Nine Tekkesi*..... 727

MUSA KILIÇ: *Osmanlı Şehbenderliklerinde İmam İstihdamı* 761

BU CİLTTE BİLDİRİSİ OLANLARIN ALFABETİK LİSTESİ

ADEM ÇALIŞKAN 1943
AHMET ATALAY 1881
AHMET KISA 1595
AHMET KÖKSAL 1177
AHMET YAŞAR 789
ALAATTİN AKÖZ 69
ALADİN HUSİÇ 347
ALİ EFDAL ÖZKUL 1329
ARZU MEMMEDOVA 413
AYSUN SARIBEY HAYKIRAN 1407
BİLAL DEDEYEV 1631
BURCU KURT 1283
CENGİZ FEDAKAR 571
CHAKİB BENAFRİ 361
ÇİĞDEM GÜRSOY 1661
DANKO LEOVAC 331
DERYA DERİN PAŞAOĞLU 1229
DOĞAN YÖRÜK 33
EBRU GÜHER 1507
ELMA KORİĆ 249
EMA PETROVİĆ 317
EMEL DEMİR GÖRÜR 1703
EMİNE ALTUNAY ŞAM 1435

EMİR O. FİLİPOVİĆ 291
EMRAH BERKANT PATOĞLU 1569
ENGİN KIRLI 1365
ERCÜMENT TOPUZ 2073
EYÜP CÜCÜK 1583
FAHRİ MADEN 727
FATİH DAMLIBAĞ 2247
FATMA TUNÇ YAŞAR 1493
FERİDUN M. EMECEN 1
FERİT ARI 123
FİGEN ATABEY 2113
FUNDA SONGUR 813
GÜNER DOĞAN 597
GÜNTEKİN NECEFLİ 445
GÜZİN ÇAYKIRAN 1811
HAKAN ŞALLI 1747
HİLAL GÖRGÜN 2139
HÜMEYRA KARABIYIK 1081
HÜSEYİN KALEMLİ 1837
HÜSEYİN ONUR ERCAN 651
İLKER KİREMİT 539
KASIM HIZLI 1207
KÜBRA FETTAHOĞLU 1019
LYUBOMİR MİKOV 931
MEHMET ALİ ÜNAL 195

MEHMET EMİN ÜNER 499
MELİKE KARABACAK YILMAZ 847
MERYEM GÜNAYDIN 1789
MİKHAİL BASKHANOV 895
MİRİAN MAKHARADZE 399
MUHAMMET NURİ TUNÇ 163
MUHAMMET ZAHİT ATÇIL 55
MURAT ALANDAĞLI 1043
MUSA GÜMÜŞ 2037
MUSA KILIÇ 761
MUSTAFA BEYAZIT 905
MUSTAFA ÇOLAK 1979
MUSTAFA MALHUT 2257
MUSTAFA SABRİ KÜÇÜKAŞCI 677
MUSTAFA TAYFUN ÜSTÜN 1675
NUSRET ÇOLO 227
NİHAT KARAER 377
ODİLE MOREAU 2099
OYA KASAP ORTAKLAN 983
ÖZER ÖZBOZDAĞLI 1159
ÖZGE TOGRAL 1309
PINAR DOĞANAY 871
RAMAZAN ERHAN GÜLLÜ 2007
ROİN KAVRELİSHVİLİ 2173
SACİT UĞUZ 1393

SERHAT ARAS TUNA 1541
SHAHRAM PANAHİ KHEİAVİ 557
SHERZODHON MAHMUDOV 427
SLOBODON ILİĆ 713
SUAT AKGÜL 1917
ŞENAY ATAM 1253
ŞEYMA DERECİ 1105
TARIK SARIOĞLU 1129
VAHİT CEMİL URHAN 625
YASEMİN BEYAZIT 89
YILMAZ KURT 11
YUNUS ÖZGER 1465
YÜCEL NAMAL 2207
ZÜLFİYE KOÇAK 949

SUNUŞ

Türk Tarih Kurumu tarafından 1932 yılında düzenlenen Birinci Türk Tarih Kongresi'nde söz alan dönemin Milli Eğitim Bakanı Esat (Sagay) Bey, bu kongrenin düzenlenmesindeki amacı şöyle açıklamıştı:

> "*Gelecek nesillerin nefretle yâd edeceği bir insan, bir millet olarak tarihe geçmekten hazer ederiz. Bilakis fertçe ve milletçe medeniyete en yüksek işler görmüş, insanlığın yükselmesine çok çalışmış, gelecek nesillerin istifade edebileceği kıymetli, ölmez, ilmî ve sanatkârane eserler bırakmış bir varlık olarak tarihte en muhterem, en şerefli bir yer sahibi olmak azmindeyiz. Bu sebeple çocuklarımızı da bu fikir, bu terbiye ve bu kanaat ile yetiştireceğiz.*"

Nitekim, Türkiye Cumhuriyeti tarafından tarih eğitimine verilen önemin somut bir göstergesi olan bu kongrenin 1933 tarihli bildiri kitabında "[…] Türk muallimlerine cemiyetin Türk tarihi sahasında yaptığı ilmî tetkiklerin neticelerini göstermek ve mekteplerimizdeki tarih derslerine verilecek yeni veçheler hakkında meslektaşlar arasında bir fikir ve hedef birliği vücuda getirmek üzere" bu kongrenin icra edildiği belirtilmektedir. Kurumumuz arşivinde bulunan bir belgeye göre, kongrenin hazırlıkları esnasında programın adının "Tarih Öğretmenleri Kursu" olarak zikredilmesi de bu toplantının gelecek kuşakların tarih eğitimi için bizzat sahada bulunan öğretmenlere yeni Türk tarihi anlatısının aktarılması niyetini ortaya koymaktadır. 1937 yılında İstanbul'da düzenlenen İkinci Türk Tarih Kongresi ile, tarih eğitimine yönelik ilgiye ek olarak, kongrenin uluslararası bir nitelik kazandığı ve eski çağlardan modern döneme, arkeoloji, antropoloji, sanat tarihi, siyasi, askerî ve sosyal tarih alanlarında araştırmaların sunulduğu görülmektedir. Geçen süre zarfında, düzenli bir şekilde dört yılda bir gerçekleştirilen Türk Tarih Kongreleri tarihimiz açısından birçok önemli araştırmanın ilk kez paylaşıldığı bir bilimsel şölen mahiyetini kazanmıştır. Bu toplantıların günümüzde de Türk tarihiyle ilgilenen yerli ve yabancı araştırmacıların ilgi ile takip ettiği bir etkinlik olduğu kongre programlarından ve geniş katılımcı heyetlerden anlaşılmaktadır.

Türk tarihçiliği açısından güçlü bir geleneği gösteren Türk Tarih Kongrelerinin 19'uncusu 3-6 Ekim 2022 tarihlerinde Ankara'da icra edilmişti. Kurumumuza ulaşan 600'e yakın bildiri özeti, kapsamlı bir hakem kurulu tarafından titizlikle incelenmiş ve neticede 233 bildirinin kongrede sunulması kararlaştırılmıştır. Türkiye'deki üniversitelerde görev yapan bilim insanlarının yanında, Azerbaycan, Bulgaristan, Cezayir, Fransa, Gürcistan, Hindistan, İngiltere, İran, İskoçya, İsviçre, Kazakistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Kırgızistan, Malezya, Özbekistan, Romanya, Rusya, Bosna Hersek, Sırbistan gibi ülkelerden 70 araştırmacı da bu kongrede çalışmalarını bilim dünyasıyla paylaşmışlardır. Kongredeki bildiriler Eski Anadolu Uygarlıkları, Türk-İslam Devletleri Tarihi, Osmanlı Tarihi, Orta Asya Türk Tarihi, Dünya Tarihi, Tarih Yazıcılığı ve Tarih Felsefesi ve Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ile Büyük Taarruzun 100. Yıl Dönümü Özel Oturumu olmak üzere toplamda 8 ana konuda ve 59 oturumda sunulmuştur.

İşbu Kongre Bildirileri Kitabı, yukarıda zikredilen 233 bildirinin Kurumumuza son hâli ulaştırılan 212'sini içermekte ve yedi cilt olarak yayımlanmaktadır. Bildirilerin hem fizikî olarak hem de çevrimiçi ortamda istifadeye sunulmasıyla da Türkiye'de ve dünyada Türk tarihi ile ilgilenen çok daha geniş çevrelere ulaşılabileceği düşünülmektedir.

Türk tarihi ve Türkiye tarihine yönelik özgün çalışmaların paylaşılmasının yanında, tarihimizin dünya tarihi içerisindeki önemli yerine işaret eden Türk Tarih Kongrelerinin 19'uncusunun bildirilerinin tüm ilgililer ve bilim dünyası için faydalı olması dileklerimizle…

Prof. Dr. Yüksel ÖZGEN
Türk Tarih Kurumu Başkanı
Ankara, 2024

Mısır Kazâ Kadıları (1750-1770)

Ferit Arı*

Özet

Bu bildiride, 1750-1770 döneminde Mısır kazâlarına yapılan 283 kadının tevcihât bilgisi ele alınmıştır. Mısır'da bulunan 38 adet kazâya ait kadı atamaları Anadolu kadıaskerleri tarafından tutulan ruznamçelerde yer almaktadır. Bu sebeple çalışmada kullanılan temel veri kaynağı, ulemânın mesleki kariyeri ile ilgili bilgilerin kayıtlı bulunduğu kadıasker ruznâmçe defterleridir. Söz konusu dönemi kapsayan on bir defterin taranmasıyla tasnif edilen veriler çok yönlü olarak incelenmiştir. Elde edilen bulgular ile ulaşılmak istenen temel amaç Osmanlı himayesinde Mısır kazâlarına yapılan kadı istihdamı noktasından hareketle uygulanan usuller ve görülen değişimlerin ortaya konulmasıdır.

Mısır, Yavuz Sultan Selim döneminde Memlükler ile 1517 tarihinde yapılan Ridaniye Muharebesi neticesinde Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Osmanlı Devleti XIX. yüzyılın ortalarına kadar Mısır'ın yönetimi için buraya iki şekilde kadı tayin etmekteydi. Birincisinde "Mısır kadısı" unvanıyla Kahire merkezine gönderilen kadılardı. İkinci türdeki tevcihler ise Kahire dışında kalan kazâların yönetimi için ayrıca her kazâya birer kadının atanması şeklindeydi. Mısır kadılığı mevleviyet statüsünde bulunması sebebiyle, diğer mevleviyet kadılıklarında olduğu gibi buraya yapılan kadı tayini de şeyhülislâmın salahiyeti altındaydı. Kazâlarında görev alan kadıların istihdam muamelatı ise Anadolu kadıaskerlerinin yetki sahasındaydı. Buna göre kadıaskerler yönettikleri tayin, terfi ve azil süreçlerini ruznâmçe defterlerine kaydetmişlerdir. Buradan hareketle tespit edilen kazâlarda görev alan kadılar, ulaşılan verilerin çizdiği sınırlar çerçevesinde analiz edilmiştir.

Mısır'da bu dönemde kaç kazânın olduğu, kazâların istihdam açısından sahip oldukları statü, kadıların ne şekilde tevcih aldıkları ve görev süreleri gibi hususlar incelenerek aynı dönemde Rumeli ve Anadolu kadılıkları ile mukayese edilmiştir. Yapılan karşılaştırmalarla devletin diğer bölgelerden farklı olarak Mısır'da izlediği istihdam politikasının üzerinde durulmuştur. Bu sayede Mısır kadılıklarının tevcihât yönünden içinde bulundukları vaziyetin aydınlatılması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mısır kadıları, Kadıasker ruznâmçe defterleri, Kadı istihdamı

* Dr., Nevşehir/TÜRKİYE, ar.ferit@yahoo.com.tr, ORCID: 0000-0003-3923-5731,
DOI: 10.37879/9789751756442.2023.7

Kadis Of Egyptian Towns (1750-1770)

Abstract

In this paper, 414 kadi records, which were assigned to Egyptian towns during the period 1750-1770, were examined. The appointments of kadis to Egyptian towns are included in the ruznamçes held by the Anatolian kadiaskers. For this reason, kadıasker ruznâmçe notebooks, in which information about the professional career of the ulema are recorded, were used as the main data source in the study. The data obtained by scanning the twelve books belonging to the period in question were examined in a multi-faceted manner. The main purpose to be achieved with the findings obtained, reveals the changes seen in the town structure of Egypt under the Ottoman rule, in the institution of kadi.

Egypt came under Ottoman rule as a result of the Battle of Ridaniye in 1517 with the Mamluks during the reign of Yavuz Sultan Selim. Ottoman Empire XIX. Until the middle of the century, he was appointing a kadi here for the administration of Egypt in two ways. In the first, a kadi was appointed to the center of Cairo with the title of "Egyptian judge". The second type of grants was to appoint a kadi to each district for the administration of the towns outside of Cairo. Since the qadi of Egypt was in the status of the qadi, the appointment of qadi here was under the authority of the sheikh al-Islam, as was the case with the other qadi. The employment treatment of kadis working in Egyptian towns was under the jurisdiction of Anatolian kadiaskers. Accordingly, kadiaskers recorded the appointment, promotion and dismissal processes they administered in their ruznâmçe notebooks. From this point of view, the kadis who worked in the towns identified were analyzed within the limits drawn by the data reached.

Issues such as how many towns there were in Egypt during this period, the status of the towns in terms of employment, how the kadis were conferred and their terms of office were examined and compared with the Rumelian and Anatolian judgeships in the same period. With the comparisons made, it was also emphasized what kind of employment policy the state followed in Egypt, unlike other regions. In this way, it is aimed to illuminate the situation of the Egyptian judges in terms of employment.

Keywords: Kadis of Egypt, Kadıasker Ruznamçe Notebooks, Kadi Employmen

1. Giriş

Mısır, sahip olduğu stratejik-kültürel konumu sebebiyle birçok medeniyete ev sahipliği yaparak tarih boyunca devletlerin ilgisini çeken önemli bir merkez

olmuştur. Osmanlı Devleti de benzer nedenlerden dolayı Yavuz Sultan Selim döneminde 1517'de Ridaniye'de Memlükleri yenerek Mısır'a hâkim olmayı başarmış ve buraya uzun yıllar hükmetmiştir.

Mısır'ın geniş coğrafyası ve merkeze uzaklığını göz önünde tutan Osmanlılar, sâlyâneli eyalet olarak burayı beylerbeylik statüsünde yönetmiştir. Mısır'ın hâkimiyetinden hemen sonra Yavuz Sultan Selim önceki Memlük devlet görevlilerinden yararlanmanın yanı sıra, idari ve şer'î işlerin görülmesi için Mısır kadılığına Rumeli Kadıaskeri Zeyrekzâde Rükneddin Efendi'yi atamıştır. Ancak İbn İyas'a göre çeşitli meseleler karşısında halkın davalarını görme noktasında yetersiz kalması sebebiyle yaşanan hoşnutsuzluktan dolayı Yavuz, bundan vazgeçerek Mısır kadılığında bulunan dört mezhep kadısına hil'at giydirmiş ve onları eski makamlarında bırakmıştır.[1] Öte yandan Yavuz, yanındaki kimseleri nâib tayin ettiği de vaki olmuştur.[2]

Mısır'ın tam anlamıyla Osmanlı kazâî sistemine dâhil edilmesi 1522'den itibaren buradaki Osmanlı egemenliğinin sağlamlaştırılmasıyla birlikte gerçekleştirilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman'ın emriyle Mayıs 1522'de Mısır'da adli reformlar başlatılmasıyla şer'î işlere bakmak için merkezden bir kadı tayin edilmiş ve böylelikle Mısır'da kadılık teşkilâtının temeli atılmıştır. Bundan sonra ise merkezden gönderilen kadılarla yönetim sağlanmaya çalışılmıştır.[3]

Mısır'da kadılık sistemi, Osmanlı'nın diğer bölgelerinde olduğu gibi, payitahtta belirlenen kadıların merkez ve kazâlarına gönderilmesiyle işlemekteydi. Buna göre Mısır'a bir mevleviyet kadısı ve kazâların sayısınca da kazâ kadıları tayin edilmekte idi. Mısır kadısı, Osmanlı kadılık sisteminde yevmiyeleri 499 akçeden daha fazla olan, büyük kadılıklar olarak bilinen mevleviyet statüsündeydi. Mısır

1 Feridun M. Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, Yitik Hazine Yay., İstanbul 2011, s. 287; İbn İyas, *Yavuz'un Mısır'ı Fethi ve Mısır'da Osmanlı İdaresi (Bedâyi'ü'z-Zühûr Fî Vekayi'i'd-Duhûr)*, ter. Ramazan Şeşen, Yeditepe Yay., İstanbul 2016, s. 155, 191; Seyyid Muhammed Es-Seyyid, "Mısır (Osmanlı Dönemi)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 2004, s. 563-569.

2 İbn İyas, *age*., s. 189-190.

3 Nikolay İvanov, *Osmanlı'nın Arap Ülkelerini Fethi (1516-1574)*, çev. İlyas Kemaloğlu ve Rakhat Abdıev, TTK Yay., Ankara 2013, s. 55-56; Seyyid Muhammed Es-Seyyid, agm., s. 563-569. Fethedilen yerlerde tıpkı diğer bölgelerde olduğu gibi tahrir kayıtları tutulmuş ve idari atamalar yapılmıştır. Bk. İdrîs-i Bitlîsî, *Selim Şah-Nâme*, haz. Hicabi Kırlangıç, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001, s. 377-379; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi (İstanbul'un Fethinden Kanunî Sultan Süleyman'ın Ölümüne Kadar)*, C II, TTK Yay., Ankara 2011, s. 284-289.

kadısı şeyhülislâmın işareti ve sultanın onaylamasıyla belirlenmekteydi. Kazâlarına atanacak kadıların tevcihât muamelatından ise Anadolu kadıaskeri sorumluydu. Kadıasker düzenlediği atamaları şeyhülislâma sunmakta ve padişahın oluru alınarak tayin-terfi-aziller gerçekleşmekteydi.[4]

XVII-XVIII. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin Mısır'ın mahallî idaresi üzerindeki otoritesi iç-dış sebeplerden dolayı sarsılmaya başlamışsa da kadı atamaları merkezden yürütülmeye devam etmiştir.[5] Fakat bu düzen XIX. yüzyıldan itibaren tedricen Osmanlı aleyhine değişerek atama yetkileri Mısır valilerine geçmiştir. Mısır'ın Fransa işgalinde bulunduğu süreç içerisinde Fransızlar Osmanlı'nın yargı sistemine karışmamışlardır. Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Mısır valiliği ve II. Mahmud döneminde de kadıların atanmasına ilişkin eski gelenek devam etti.[6] Ancak Kavalalı dönemi ve sonrasında gelen valilerin takip ettikleri siyaset ile Mısır tedricen, bilhassa kazâ kadıları atamalarında özerk bir duruma kavuşmuştur. Özellikle Said Paşa valiliği döneminde söz konusu hususta önemli değişimler meydana gelmiştir. Buna göre Mısır'ın taşra kadılarının tayin yetkisi Şubat 1856'da şeyhülislâm ve Anadolu kadıaskerlerinden alınarak Mısır valilerine bırakılmıştır. Mısır mevleviyet kadılığı ise imparatorluğun son zamanlarına kadar Osmanlı'nın elinde kalmıştır.[7]

Osmanlı Devleti'nde yerleşim yerleri büyüklüklerine göre belirli bir hiyerarşi içerisinde yönetilmekte ve kadılar söz konusu düzen dikkate alınarak buralara atanmaktaydı. Buna göre kadı tayinleri şehirlerin büyüklüğü göz önünde tutularak yapılan tasnife göre gerçekleştirilmekteydi. Osmanlı'da kadıların görev aldıkları kentler; nüfus, sahip olduğu yüz ölçümleri ve kadıya sağladıkları günlük yevmiye miktarına göre kabaca mevleviyet ve kazâlara ayrılmıştır. Mevleviyet kadılıkları yukarıda da belirtildiği üzere rütbe itibariyle kadılara 499 akçeden daha fazla

4 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilâtı*, TTK Basımevi, Ankara 1988, s. 83-156; Ebül'ulâ Mardin, "Kadı", *İslâm Ansiklopedisi (İA)*, C VI, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1977, s. 42; İlber Ortaylı, *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti'nde Kadı*, Kronik Kitap Yay., 3. Baskı, İstanbul 2017, s. 71; Mehmet İpşirli, *Osmanlı İlmiyesi*, Kronik Kitap Yay., İstanbul 2021, s. 131.

5 Seyyid Muhammed Es-Seyyid, agm., s. 563-569.

6 Mustafa İnce, *The Ottoman government and the Egyptian question: Judicial reform and politics (1800-1914)*, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2016, s. 76-77.

7 Rudolph Peters, "Islamic and Secular Criminal Law in Nineteenth Century Egypt: The Role and Function of the Kadi", *Islamic Law and Society*, V. 4, No. 1, 1997, s. 76-77.

yevmiye sunan merkezlerdir. Söz konusu miktardan daha az yevmiyeye sahip yerler ise kazâ kadılıklarıydı.[8]

Mevleviyet statüsünde atanan kadılar *Mısır-ı Kahire* kadısı olarak da kayıtlarda yer almıştır.[9] Mısır kadısı Kahire merkezli görev sahasında yetkilerini icra etmekteyken, Kahire dışında kalan yerlerin idari ve hukuki işleri ise kazâ kadılarının sorumluluk sahasındaydı. Mısır mevleviyet kadılarının tayin-azil muamelatı, diğer mevleviyet kadılıklarında olduğu gibi, bizatihi şeyhülislamın yetkisindeydi. Kazâ birimlerinde görev alan kadıların tayin, terfi ve azil ile ilgili mesleki salahiyetleri ise *sadreyn* denilen Rumeli ve Anadolu kadıaskerlerinin arasında paylaşılmıştır.[10]

Rumeli kadıaskeri; Rumeli, Karadeniz'in kuzey kıyıları, Akdeniz ve Ege adalarında bulunan kazâlardaki ilmiye mensuplarından sorumluyken, Anadolu kadıaskeri ise Anadolu, Suriye, Irak, Mısır ve Arap yarımadasında yer alan kazâlardaki ilmiye mensuplarından mesuldü.[11] Anadolu kadıaskeri tuttuğu ruznamçe defterinde genellikle ruznamçenin son birkaç sayfasında Mısır kazâlarına ait atama kayıtlarına yer vermekteydiler.

Defterlerde sunulan bilgiler sayesinde Mısır'ın hangi kazâlardan müteşekkil olduğu, kazâların yönetimsel açıdan kendi aralarındaki dereceleri, buralarda vazifeli kadılara ait tayin muamelatı ve istihdamlarında takip edilen usuller gibi birçok meseleyi görmemize olanak sağlamaktadır.

Mısır'ı sosyokültürel ve ekonomik açıdan birçok konuda ele alan çalışmalar daha önce yapılmış iken, kazâ kadılıkları ve buralarda görev alan kimselerin istihdamlarını konu alan müstakil bir araştırma ise yapılmamıştır. Bu eksiklikten hareketle Anadolu kadıaskerlerinin 1750-1770 tarihleri arasında tuttukları ruznâmçelerden elde edilen bilgiler ışığında Mısır kazâlarına yapılan istihdam teferruatıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2. Mısır Kazâlarına Yapılan Kadı İstihdamı

Anadolu kadıaskerliği tarafından 1750-1770 tarihleri arasında Mısır'da 38 farklı

8 Fahri Unan, "Mevleviyet", *DİA*, C 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 2004, s. 467-468.

9 *İstanbul Kadı Sicilleri Bab Mahkemesi 11 Numaralı Sicil (H. 1081 / M. 1670-1671)*, C. 53, Proje Yönetmeni: M. Âkif Aydın, ed. Coşkun Yılmaz, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul 2019, s. 183.

10 Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilâtı*…, s. 87-88; Yasemin Beyazıt, *Osmanlı İlmiyye Mesleğinde İstihdam (XVI. Yüzyıl)*, TTK Yay., Ankara 2014, s. 120-122.

11 İpşirli, *Osmanlı İlmiyesi*…, s. 131; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilâtı*…, s. 83, 151-156.

kazâ ve her sene bir hac kafilesine olmak üzere toplam 283 tevcihât yapılmıştır. Kazâlar, kadılara sağladığı gündelik gelir yönünden büyüklüklerine göre bir düzene sahip olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum Osmanlı'nın diğer bölgelerinde de bu şekildeydi. Atanan kadılar alt düzeydeki kazâlardan başlamak suretiyle zamanla daha yüksek derecedeki kadılıklara tırmanmışlardır.

Tayin sürecinin takibinde tespit edilen kazâlar kadılara sunduğu yevmiye değeriyle birlikte aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1: Mısır Kazâları ve Akçe Değerleri (1750-1770) [12]

Mısır Kazâları	Yevmiye Değeri (Akçe)
1. Abyar	300
2. Aşmunin maa Delca	150
3. Behnesâviyye	200
4. Belbis	499
5. Beni Harâm	200
6. Beni Süveyf	400
7. Buhayra	400
8. Burlus	150
9. Circa maa İbrim	300
10. Cize	(İlhak veya te'bîd statüsünde olduğu için akçe değeri belirtilmemiştir)
11. Dimyat	499
12. Ebûtîc	150
13. Elvah	150
14. Feşne (Feşn)	150
15. Feyyum	400
16. Fuvah (Füve/Fuva)	200

12 Bâb-ı Meşîhat Şeyhülislâmlık Arşivi (MA), Anadolu Kadıaskerliği Ruznâmçeleri (AKR), 468/33, s. 71-72; MA, AKR, 469/34, s. 79-81; MA, AKR, 470/35, s. 70-73; MA, AKR, 471/36, s. 23-26; MA, AKR, 472/37, s. 76-80; MA, AKR, 473/38, s. 78-81; MA, AKR, 474/39, s. 74-76; MA, AKR, 475/40, s. 73-75; MA, AKR, 476/41, s. 73-77; MA, AKR, 477/42, s. 80-84; MA, AKR, 478/43, s. 91-95.

17. Hangâh	400
18. İskenderiyye	400
19. Mahalle-i eba-Âli	150
20. Mahalletü'l-Kübrâ	499
21. Mahalletü'l-Merhum	(Maişet statüsünde olduğu için akçe değeri belirtilmemiştir)
22. Mahall-i Şerif veya Rekb	Hac kafilesi
23. Mansûre	499
24. Mansûre maa Minyetü'l-mizah	499
25. Menfelût	300
26. Menuf (Minuf)	499
27. Menzele	300
28. Minye	300
29. Müzahimeteyn maa Salimeteyn	200
30. Nehrariye	200
31. Reşid	499
32. Senbu	150
33. Suyût (Asyut)	200
34. Şıkk-ı Sânî	300
35. Tahtaha-i Münşiyye	150
36. Tizmend	200

Yukarıdaki tablo incelendiğinde kazâların beş farklı akçe değeri üzerinden sınıflandırıldığı dikkat çekmektedir. Buna göre Mısır'da 150 akçelik yevmiyeye sahip 8 kazâ, 200 akçelik 7 kazâ, 300 akçelik 6 kazâ, 400 akçelik 5 kazâ ve en yüksek akçe miktarı olan 499 akçelik ise 7 kazâ mevcuttur. XVII. yüzyıl ikinci yarısında Mısır kazâlarının yedi farklı akçe değeri üzerinden kaydedildikleri göz önüne alındığında çeşitliliğinin bu dönemde azalmış olduğunu söylemek mümkündür.[13]

13 Ferit Arı, *Osmanlı İlmiye Teşkilâtında Kadı ve Müderrislerin İstihdamı (1756-1776)*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Nevşehir 2021, s. 139.

Öte yandan akçe değerleri, kazânın büyüklüğü hakkında bizlere ipucu vermektedir. Bu durumda Mısır'da Kahire dışında en büyük yerleşim yerlerinin 499 akçelik kazâlar olduğu ifade edilebilir.

Osmanlı Devleti'nde XVIII. yüzyıl ikinci yarısında kazâ sayılarına baktığımızda Rumeli'de 282 ve Anadolu'da 353 kazânın varlığından söz edilmektedir. Bunlar içerisinde Mısır incelediğimiz dönemde 38 kazâ ile Osmanlı topraklarının %5'ni temsil etmekte olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.[14]

Kadıasker ruznâmçe kayıtlarında kazâların sahip oldukları akçe değerleri belirtilmekteyken, hangi kadılık rütbesine denk geldiği ise verilmemiştir. Zira yapılan atamalarda, kazâların akçe değerleri üzerinden hangi kadılık rütbesine denk geldiği takip edilebildiği için hem kadılık rütbesi hem de kazâların akçe değerleri aynı anda kaydedilmemekteydi. Fakat kadıların elde ettikleri rütbeye göre kazâların terfi-tenzil işlemleri arzuhal veya fermanlara yansımıştır. Bundan dolayı ruznâmçelerin genellikle ilk sayfalarında bulunan ferman ve arzuhallerde rütbe değişimlerini sınırlı da olsa takip edebilmekteyiz. Bu doğrultuda incelediğimizde Mısır kadılıklarının kadılara sunduğu yevmiye miktarı Mûsıla, Sâlise, Râbia, Hâmise, Sâdise, ve Sitte-i Mısır rütbelerine denk gelmekte olduğu görülmektedir.

Kadıların tayinlerinde söz konusu rütbeler önemliydi. Örneğin bir kadının yükseldiği rütbeye denk gelen bir kazâya atanacağı zaman eğer o rütbede bulunan kazâlarda boş bir yer yok ise gerek görülmesi halinde başka bir kazânın rütbesinde değişikliğe gidilerek arz-talep dengesi gözetilmekteydi. Rütbe terfi-tenzil işlemlerinde gerekçe olarak genellikle, falan rütbedeki kazâ sayılarının *kalîl* ve o rütbede görev için bekleyen kadıların sayısının *kesîr* olması sebep gösterilmiş ve kazâ rütbesinin *tenzil* veya *terfi* edildiği belirtilmekte idi.[15]

Atama kayıtlarında yapılan 220 tevcihte kadıların görev yaptıkları yerlerin akçe bilgisi verilmiştir. Buna göre aşağıdaki tabloda tevcih alan ulemanın önceden görev yaptığı ve henüz atandığı kazânın akçe değerleri belirtilmiştir.

14 Arı, *agt.*, s. 128.

15 MA, AKR, 476/41, s. 3; MA, RKR, 278/101, s. 2; MA, RKR, 294/117, s. 11; MA, RKR, 294/117, s. 45; MA, RKR, 279/102, s. 2; MA, RKR, 294/117, s. 14; MA, RKR, 294/117, s. 11; MA, RKR, 294/117, s. 51; MA, RKR, 283/106, s. 34; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilâtı*…, s. 92-93.

Tablo 2: Mısır'da Kadıların Atandıkları Akçe Değerleri (1750-1770)[16]

Kazâların Akçe Değerleri	Tevcih Sayısı
40 akçelik medreseden → 150 akçelik kazâya	34
40 akçelik medreseden → 200 akçelik kazâya	31
40 akçelik medreseden → 300 akçelik kazâya	5
150 akçelik kazâdan → 150 akçelik kazâya	10
150 akçelik kazâdan → 200 akçelik kazâya	21
200 akçelik kazâdan → 200 akçelik kazâya	2
200 akçelik kazâdan → 300 akçelik kazâya	32
300 akçelik kazâdan → 400 akçelik kazâya	31
400 akçelik kazâdan → 499 akçelik kazâya	29
400 akçelik kazâdan → 400 akçelik kazâya	2
499 akçelik kazâdan → 499 akçelik kazâya	23

Mısır kazâlarına baktığımızda yevmiye miktarı 200 ve 499 akçelik yerler en fazla tevcihe tâbi tutulan kazalar olarak karşımıza çıkmaktadır. En az tayin yapılan mansıplar ise 300 ve 400 akçelik yerlerdir.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde kadıların tevcihlerinin %83'ü daha az akçelik bir mevkiden, terakki ile yüksek bir mansıba geçmeleri şeklinde olduğu görülmektedir. Geriye kalan tevcihâtın %17'si ise aynı seviyedeki başka bir mansıpta görev alan kadıların hareketlerini temsil etmektedir. Bu durum kayıtlara *misliyle tevcih* tabiri ile geçmiştir.[17]

3. Mısır Kazâlarının Tasarruf Şekilleri

Osmanlı Devleti'nde kadıların vazifelerini ifâ ettikleri kazâlar ilmiye ıstılahında mansıb olarak tanımlanmaktadır. Mansıpların tasarruf şekillerinde, tevcih alan kadının durumuna bağlı olarak farklılıklar görülmekteydi. Söz gelimi uzun yıllar meslekte bulunan bir âlimin geçim sıkıntısı yaşamaması adına gelirinin artırılması

16 MA, AKR, 468/33, s. 71-72; MA, AKR, 469/34, s. 79-81; MA, AKR, 470/35, s. 70-73; MA, AKR, 471/36, s. 23-26; MA, AKR, 472/37, s. 76-80; MA, AKR, 473/38, s. 78-81; MA, AKR, 474/39, s. 74-76; MA, AKR, 475/40, s. 73-75; MA, AKR, 476/41, s. 73-77; MA, AKR, 477/42, s. 80-84; MA, AKR, 478/43, s. 91-95.

17 MA, AKR, 473/38, s. 78-81; MA, AKR, 474/39, s. 74-76; MA, AKR, 475/40, s. 73-75; MA, AKR, 476/41, s. 73-77; MA, AKR, 477/42, s. 80-84; MA, AKR, 478/43, s. 91-95.

için maişet, te'bîd veya iki kazânın birleştirilmesiyle ilhak statüsünde kazâlar kendisine verilebilirdi. Bu konumda bulunmayan kadılara ise normal mansıb kazâ denilen yerler tevcih edilirdi. Atanan kadıların kazâları hangi statüde tasarruf edecekleri ruznâmçe kayıtlarında belirtilmektedir.[18]

Mısır'da kazâlar yönetim şekilleri itibariyle, Rumeli ve Anadolu'da da olduğu gibi, maişet, te'bid, ilhak ve mansıb kazâ olarak ulemâya tevcih edilmekteydi. 1750-1770 döneminde Mısır'da 16 kazâ ilhak kazâ olarak idare edilirken 6 kazâ maîşet statüsünde ve 1 kazâ ise te'bîd yöntemiyle kadıların tasarrufuna sunulmuştur. Geriye kalanlar bu yöntemlerin dışında kalan normal mansıb kazâ olarak tevcih edilmiştir.

Mısır'da sadece Cize kazâsı te'bîd statüsünde olduğu tespit edilmiştir. Rebîülevvel 1171 (Kasım-Aralık 1757) tarihinde Cize kazâsını te'bîd ile yöneten Nurullah Efendi vefat edince şeyhülislâmın izniyle Cize, bu sefer Ahmed Efendi'ye aynı şekilde tevcih edilmiştir.[19] Kelime kökeni itibariyle "ebed"ten türeyen te'bîd sözcüğü sonsuzlaştırma, ebedileştirme anlamına gelmektedir. Osmanlı ilmiye terminolojisinde te'bîd terimi, bir kazânın eşrâf-ı kuzattan tecrübeli, yaşlı ve genellikle emeklilik çağındaki birine kayd-ı hayat şartıyla verilmesini ifade etmek için *ber-vech-i te'bîd* tabiriyle kullanılmıştır.[20]

Osmanlı'da kazâ kadılıklarının bazıları ise arpalık ve maîşet statüsünde tasarruf edilmekteydi. Arpalık ve maîşet terimleri ulemâdan kimselere geçimlerine katkı sağlamak adına bir veya birden fazla kazânın şer'î hasılatının kendilerine verilmesini ifade etmek için kullanılmıştır. Arpalıklar temel olarak *ber-vech-i arpalık* ve *ber-vech-i maîşet* olmak üzere ikiye ayrılırdı. Arpalık, mevleviyet derecesindeki yüksek ulemâya verilen kazâlar için kullanılmışken,[21] maîşet ise daha alt seviyedeki kadı, müftü veya müderrisin-i kirâma *ber-vech-i maîşet* olarak takdim edilen kazâları ifade etmek maksadıyla kullanılmıştır.[22]

18 Mehmet İpşirli, "Mansıb", *DİA*, C 10, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 2004, s. 4; Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, 25. Baskı, Ankara 2008, s. 579.

19 MA, AKR, 472/37, s. 77.

20 Devellioğlu, *age*., s. 1048.

21 Arpalık, ulemânın dışında askeri sınıftan kimselere de geçimlerini sağlamak üzere muayyen süreliğine tahsis edilmekteydi. Seyfiye ve ilmiye ricâline emeklilik halinde verilmesi durumunda ise tekaüt maaşına karşılık olarak kullanılırdı. Bk. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilâtı*…, s. 118-119.

22 Bu durum fermanlarda dolaylı da olsa geçmektedir. Örneğin arpalık ve maîşet ile ilgili fermanda "*...bazı menâsıb mevâlî efendilere arpalık ve bazısı müderris efendilere maîşet tarîkiyle verilmek*…" ifadesiyle ikisinin arasındaki ayrım belirtilmiştir. Bk. İsmail E. Erünsal, "Nuruosmaniye Kütüphanesinde

1750-1770 döneminde Mısır'da kadılara tevcih edilen arpalık kazâ bulunmamasına karşılık altı adet kazâ maîşet statüsünde tasarruf edilmiştir. Söz konusu kazâlar aşağıda tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3: Mısır'da Maişet Kazâlar (1750-1770)

Abyar[23]	Senbu[24]
Fuvah[25]	Mahalletü'l-Merhum[26]
Mahalle-i eba-Âli (ber-vech-i te'bid iken maişet olarak verilmiş)[27]	Minye[28]

Yukarıda tabloda verilen maişet kazâlardan bazılarının statüleri zaman içerisinde değişikliğe uğramıştır. Örneğin Mahalle-i eba-Âli kazâsı Zilhicce 1165 (Ekim-Kasım 1752) tarihine kadar mansıb kazâ olarak Talib Abdullah'ın uhdesinde iken bu tarihten sonra es-Seyyid Muhammed Efendi'ye te'bîd olarak tevcih edilmiştir.[29] Yaklaşık on sene sonra bu kez maişet yöntemiyle ser-levha-i yemin Osman Efendi'ye verilmiştir.[30] Dolayısıyla bu misalden anlaşıldığı üzere bazı kazâların, şartlara bağlı olarak statülerinde değişikliğe gidilebilmekteydi.

Burada üzerinde kısaca durulması gereken bir husus Mısır'da görevli olan serlevhateyndir. Kadı tayin işlemlerinde görev yapan serlevha-i yemin ve yesarlar Anadolu ve Rumeli kadıaskerlerinin divânlarında sağ ve solunda oturan yardımcılarıdır. En yüksek derecedeki sitte kadılık derecesindeki kadılar arasından seçilen serlevhateyn, kaynaklarda *tahtabaşılar* ve *yemin u yesar* terimleriyle de ifade

Bulunan Bazı Kazasker Ruznâmçeleri", *Osmanlı Kültür Tarihinin Bilinmeyenleri*, Timaş Yay., İstanbul 2014, s. 431; İlhami Yurdakul, *Osmanlı İlmiye Merkez Teşkilatında Reform (1826-1876)*, İletişim Yay., İstanbul 2017, s. 137.

23 MA, AKR, 472/37, s. 78.

24 MA, AKR, 472/37, s. 79.

25 MA, AKR, 472/37, s. 79; MA, AKR, 473/38, s. 78; MA, AKR, 474/39, s. 76; MA, AKR, 477/42, s. 82; MA, AKR, 478/43, s. 95.

26 MA, AKR, 473/38, s. 78; MA, AKR, 473/38, s. 78, 81; MA, AKR, 474/39, s. 76; MA, AKR, 475/40, s. 74; MA, AKR, 477/42, s. 82.

27 MA, AKR, 475/40, s. 74.

28 MA, AKR, 476/41, s. 76.

29 MA, AKR, 470/35, s. 70.

30 MA, AKR, 475/40, s. 74.

edilmektedir.[31] Bu görevliler kadıaskerlerin, özellikle ulemânın istihdamlarında büyük ölçüde en yakın yardımcılarıydılar. Kaynakların verdiği bilgilerde tahtabaşıların, ikisi Rumeli ve ikisi Anadolu kadıaskerlerine bağlı olmak üzere toplamda dört kadrodan müteşekkil olduklarıdır. Ancak Mısır kazâlarına yapılan kadı istihdamı incelendiğinde tahtabaşıların burada da varlıkları tespit edilmiştir. 1168'de Mahalletü'l-merhum kazâsı maişet olarak ser-levha-i yemin Mehmed Efendi'ye tevcih edildiğinde Mehmed Efendi'yle ilgili olarak *ser-levha-i canib-i yemin-i Mısır* ifadesi kullanılmıştır. Bu ifade kazânın önceki mutasarrıfı Şeyhzâde Abdülkerim Efendi için de kullanılmış, dahası serlevhateynin geçtiği başka kayıtlarda da geçmektedir.[32]

Bu verilerden yola çıktığımızda Anadolu kadıaskerliğine bağlı olarak 4 tahtabaşının olduğu ve bunların ikisinin sadece Mısır'daki istihdamı takip etmekte olduklarına iddia etmemize dayanak sağlamaktadır.

Üzerinde durulması gereken bir diğer konusu zâdegan meselesidir. Önceki dönemlerde yapılan çalışmalara bakıldığında maîşet elde eden ulemânın çoğunlukla zâdegan veya eşrâf-ı kuzattan kimseler olduklarına dikkat çekilmiştir. Mısır özelinde baktığımızda benzer bir durumla karşı karşıya kaldığımızı söylemek mümkündür. Burada maişet sahibi kimseler ekseriyetle tahtabaşılardır. Zira bu vaziyet tahtabaşılar için devletin izin verdiği bir hak idi.[33]

Serlevhateyn, maişet bir kazâya gelirini artırmak için sahip olabileceği gibi, beklenmedik bir şekilde kazânın boş kalması halinde burayı yeni kadının gelinceye kadar yönetimini de üstlenebilmekteydi. Örneğin Abyar kadısı Mehmed Efendi vefat edince muvakkitinin göreve başlamasına 10 aylık bir süre vardı. Bu boşlukta Abyar kazası maişet statüsüne geçirilip yerine Mısır'da faal olarak ser-levha-i canib-i yemin görevinde bulunan Osman Efendi atanmıştır. Maişet tevcihlerinde genellikle tasarruf süresi belirtilmemektedir. Ancak bu gibi istisna durumlarda hâlihazırda görev bekleyen muvakkitin ne zaman vazifeye başlayacağı belli

31 Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, I. Baskı, Paradigma Yay., İstanbul 2011, s. 663; Yurdakul, *age.*, s. 107; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilâtı*…, s. 92-93.

32 MA, AKR, 471/36, s. 25.

33 Konuyla ilgili olarak fermanlarda bahsi geçen hakkın çerçevesi çizilmiştir. "…*kadimden ma'işet verilmesi lâzım gelen iki nefer tahtabaşılara ve kudemâ-yı tarîkden pîr ve ihtiyar ve kazâ zabtına adem-i iktidârı bedîdâr olanlara ve bazı devlet-i âliyyem hizmetinde sarf-ı evkat eden müstehakkîne ve ulemâ ve ulemâzâdelere işâret-i şeyhülislâmî ve fermân-ı âli ile verilüp*…" ifadeleri ayrıca maişetlerin kime sunulacağını belirtmesi açısından mühimdir. Bk. Arı, *agt.*, s. 151.

olduğundan dolayı maişet sahibinin kazâyı sadece 10 ay tasarruf edeceğinin altı çizilmiştir.[34]

Mısır'ın dışında Osmanlı topraklarında kazâların kadılara hangi yöntemlerle tevcih edildiği aşağıdaki grafikte sunulmuştur.[35]

Grafik 1: Mısır Kazâlarının Tasarruf Şekilleri Açısından Diğer Bölgelerle Mukayesesi (1750-1775)

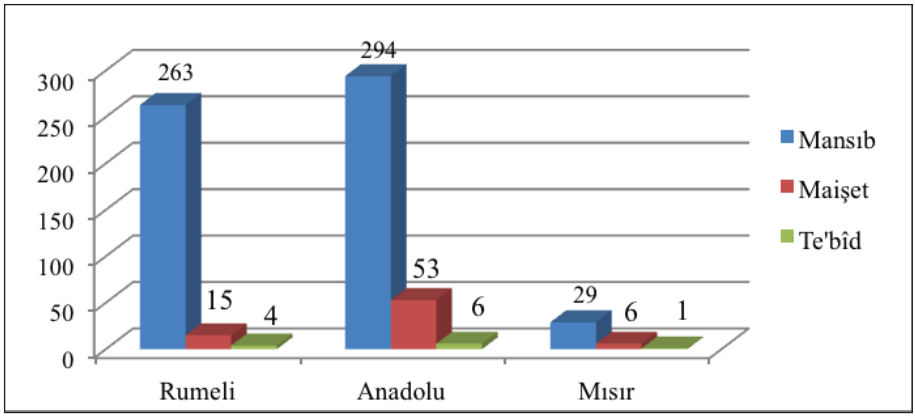

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere yönetim şekli itibariyle mansıb kazâlar her üç bölgede de en fazla sayıdadır. Maişet ve te'bîd kazâlar ise birbirinden farklı sayılardadır. Bunun sebebi bölgeler özelinde hissedilen ihtiyaçlardan dolayıdır.

Maişet ve te'bîd yönteminin dışında kadıaskerler muhtelif etmenlerden ötürü salahiyet bölgelerindeki kazâları bazen birbirine bağlayarak ya da birbirlerinden ayırarak tek bir kadıya tevcih edebilmekteydiler. İlmiye terminolojisinde bu duruma *ilhak*, *mülhak veya ifrâz* denilmiştir.[36] Kazâ sınırlarının ilhâk usulüyle değişimi yüzyıllara göre çeşitli sosyo-ekonomik sebeplerden dolayıdır. İki kazâdan küçük olanın büyük kazâya bağlanmasıyla sadece bir kadının atanmasının temel sebebi, tasarruf edenin gelirinin artırılmak istenmesiydi. 1750-1770 tarihleri arasında Mısır'da 16 kazâ farklı tarihlerde ve farklı kazâlarla birleştirilmek suretiyle ilhak

34 MA, AKR, 472/37, s. 78.

35 Arı, *agt*., s. 147.

36 Yasemin Beyazıt, "XVI. Yüzyıl Sonlarında Osmanlı'da Kaza Sınırlarını Belirleyen Temel Etkenler", *Doğu Batı Dergisi*, S. 53, Ağustos 2010, s. 80.

statüsünde tevcihe tâbi tutulmuştur. İlhak olarak yapılan atamalardan tespit edilen kazâlar aşağıda tabloda sunulmuştur.

Tablo 4: İlhak Kazâlar (1750-1770)

Belbis maa Nehrariye[37]	Belbis maa Mahalle-i eba-Âli[38]
Abyar (Reşid kazâsına ilhak)[39]	Aşmunin maa Delca[40]
Dimyat maa Feşne[41]	Beni Harâm maa Elvah[42]
Belbis maa Ebûtîc[43]	Beni Süveyf maa Ebûtîc[44]
Mahalletü'l-Kübrâ maa Mahalle-i eba-Âli[45]	Circa maa İbrim[46]
Tahtaha-i Münşiyye (Menzele kazasına ilhak)[47]	Mahalletü'l-Kübrâ maa Şıkk-ı Sâni[48]
Minuf (Tahtaha-i Münşiye kazasına ilhak)[49]	Mansûre maa Minyetü'l-mizah[50]
Mahalletü'l-Kübrâ maa Beni Harâm[51]	Müzahimeteyn maa Salimeteyn[52]

Takip edilen yirmi sene zarfında ilhak statüsündeki bazı kazâların tasarruf şekilleri değişmişken, bazılarında ise istikrar bozulmamıştır. Örneğin yukarıdaki tabloda yer alan Abyar kazâsı hem normal mansıp hem de maişet ve ilhak statüsünde farklı zamanlarda kadılara tevcih edilmiş olması açısından dikkat çekmektedir. Aşmunin

37 MA, AKR, 471/36, s. 23.

38 MA, AKR, 476/41, s. 75.

39 MA, AKR, 476/41, s. 73.

40 MA, AKR, 468/33, s. 72.

41 MA, AKR, 471/36, s. 26.

42 MA, AKR, 468/33, s. 72.

43 MA, AKR, 472/37, s. 78.

44 MA, AKR, 473/38, s. 81.

45 MA, AKR, 468/33, s. 72.

46 MA, AKR, 478/43, s. 94.

47 Söz konusu ilhak tevcihi Receb 1171 tarihinde sadece Hamdullah Efendi'nin kadılık dönemi için yapılmıştır. Bk. MA, AKR, 472/37, s. 79.

48 MA, AKR, 475/40, s. 74.

49 MA, AKR, 472/37, s. 78.

50 MA, AKR, 474/39, s. 75.

51 MA, AKR, 477/42, s. 83.

52 MA, AKR, 474/39, s. 74.

maa Delca ise daima ilhak yöntemiyle kadılara sunulmuştur. Bu durumun altında yatan neden istihdam politikasının sağlıklı bir şekilde işlemesinin sağlanmasıydı.

4. İstihdamda Takip Edilen Usuller

Osmanlı'da ilmiye mensuplarının genel itibariyle kadılık mesleğine girmeleri iki şekilde olmaktaydı. İlki müderrislikte belli bir seviyeye ulaşanların medrese kariyerinin sonunda kadı olarak atanmaları usulüdür. Bu yöntem Mısır'da toplamda 283 tevcihin %24,7'sini oluşturmuştur. İkinci yöntem ise kadılık müddetleri sona eren âlimlerin, infisâl denilen boşta kaldıkları dönemlerinin ardından yeniden bir kazâya atanmaları yoluyla gerçekleşmekteydi. Bu usul toplam tevcihâtın geri kalanını, yani %75,3'nü kapsayarak en fazla kullanılan yoldur. Silke ilk defa dâhil olan mülâzımların müderrisliğe geçmeden kadılığa tayin olabilme şansları ise yoktu.[53] Kadıların mesleğe giriş usulleri aşağıdaki grafikte verilmiştir.

Grafik 2: Mısır'da Kadıların Mansıba Atanma Biçimleri (1750-1770)

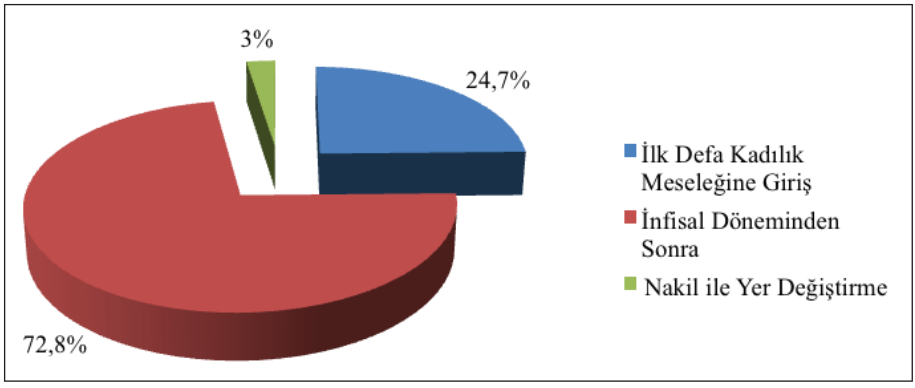

Mısır kadılıklarına yapılan atama biçimlerini gösteren yukarıdaki grafikte medreseden kadılığa hareket edenlerin oranı %24,7'dir. İlk defa kadılık mesleğine başlayan ulemânın tamamı 40 derecelik medreselerden münfasıl olmuşlardır.

53 Müderris olmadan kadılığa geçişler XVI. yüzyılda yürürlükteydi. Fakat bu yöntem zamanla azalarak XVIII. yüzyılda tamamen ortadan kalkmış ve ilk defa kadılığa geçmek isteyenler için müderrislik zorunlu bir hale gelmiştir. Bk. Beyazıt, *age.*, s. 243; Ercan Alan, *Kadıasker Ruznâmçelerine Göre XVII. Yüzyılda Rumeli'de Kadılık Müessesesi*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2015, s. 106; Levent Kuru, *Kazasker Ruznamçelerine Göre 18. Yüzyılın İlk Yarısında Rumeli'de Kadılık Müessesesi*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2016, s. 104.

Dolayısıyla kadı olmanın en önemli şartı 40 derecelik bir medresede müderrislik yapmış olmaktı.

Öte yandan dikkat çeken önemli bir durum ise müderrislikten Mısır kazâlarına atanan âlimlerin istisnasız olarak İstanbul'daki bir medreseden hareket etmiş olmalarıdır.[54] Medreseden ilk defa kadılığa geçenler genellikle 150 ve 200 akçelik en düşük seviyedeki bir kadılığa tayin olmuşlardır. Bu dönemde Rumeli ve Anadolu'da ise müderrislikten kadılığa hareket edenlerin neredeyse tamamı ancak 150 akçelik kazâlara atanmaktaydılar.

Böylece diğer bölgelerle mukayese edildiğinde Mısır'da ortaya çıkan durumun biraz farklı olduğu görülmektedir. Aşağıdaki tabloda Rumeli, Anadolu ve Mısır'da müderrislikten ilk defa kadılığa tayin olanların atandıkları akçe değerleri verilmiştir.

Tablo 5: Müderrislikten Kadılığa Atananların Akçe Değerleri (Rumeli, Anadolu ve Mısır)[55]

Kadıların Atandıkları Kazâların Akçe Değeri	Atanan Kadıların Oranı (%)		
	Rumeli	Anadolu	Mısır
40 akçelik kazâdan →150 akçelik kazâya	98,8	100	48,6
40 akçelik kazâdan →200 akçelik kazâya	1,2	-	44,3
40 akçelik kazâdan →300 akçelik kazâya	-	-	7,1

Rumeli ve Anadolu'da müderrislerin tamamına yakını 40 akçelik medreseden 150 akçelik kazâlara hareket etmişken, Mısır'da ise bu oran %48,6'dır. Dolayısıyla Mısır'da ilk defa kadı olanlar daha fazla akçeye sahip kazâlara atanmaktaydılar. Müderrislikten hareket eden ulemânın tamamının en son görev yerleri İstanbul medreseleri olduğu göz önünde tutulduğunda, kadıların Mısır'a gitmeleri için ayırdıkları sürenin uzamasına sebep olduğu söylenebilir. Böylelikle Mısır'ın İstanbul'a olan uzaklığının yukarıdaki tablonun şekillenmesinde etki etmiş olabileceği iddia edilebilir.

54 İmparatorluk içerisinde İstanbul dışında Edirne, Bursa, İznik gibi merkezlerde de ilmi bir muhit olmasına karşın sadece İstanbul medreselerinden çıkan âlimlerin kadılığa geçebilme ayrıcalığı, üzerinde ayrıca durulması gereken bir meseledir. Bu durum devletin ilmiye bürokrasisinin yönetiminde zamanla daha merkezi bir yapıya büründüğünü göstermesi açısından mühimdir. Bunun sebep/sebepleri ayrı bir çalışmanın konusu olması gerekmekteyse de ortaya çıkan tabloda, ilmiye bürokrasisinde kadı tevcihât muamelatı noktasında İstanbul'un tek başına bir merkez olduğu ve söz konusu mesleği arzulayan kimselerin muhakkak buraya gitmeleri gerektiğini göstermektedir.

55 Rumeli ve Anadolu verileri için bk. Arı, *agt.*, s. 191.

Öte yandan kadıların belirli bir süre için kazâlara atandıkları düşünüldüğünde gidiş dönüşte harcadıkları vakit kariyerleri için önemliydi. Çünkü görev süreleri bittikten sonra tekrar görev alabilmek için zorunlu olarak İstanbul'a gitmekteydiler. Mısır'ın merkeze olan uzaklığı, kazâlarına talebin diğer kadılık bölgelerine kıyasla biraz daha düşük kalmasına, dolayısıyla da Mısır'da kadılık için bekleyenlerin yoğunluğunun daha az olmasına etki ettiği söylenebilir. Zira Mısır'da kadıların geçirdikleri görev süresi Rumeli ve Anadolu'ya nazaran dört ay daha fazla olması yine bunu destekler niteliktedir.

Mısır'da söz konusu dönemde kadıların tevcihât muamelatı incelendiğinde %96,5'nde ibkâ, tencîz, terakki, misliyle tevcih, maişet veya te'bid ve nakil (tebdîl, mübadele) terimleri geçmektedir. Geriye kalan atamaların %3,5'inde ise sadece *tevcih* terimi kullanılmıştır.

%45,6 oranında kullanılan ibkâ terimi daha önce ataması yapılarak kazâ sıralamasına giren kadının fiili olarak göreve başlamasını ifade etmek için kullanılmıştır. Kadılar bir kazâda görev almadan önce ilk olarak kazânın sıralamasına girerlerdi ki, buna *muvakkaten* veya *tevkît* ile atama denilmektedir. Kadıların istihdam edilmelerinde kullanılan muvakkit uygulaması, mevcut kadının görev süresi bitmeden önce ondan sonra yerine geçecek kadı adaylarının belirlenerek bir sıraya konulmasını ifade etmektedir. Muvakkaten tayini yapılan kadı, fiilen kazâya atanmadan evvel kazânın sıralamasına girer ve sırası geldiğinde göreve başlardı. Muvakkitten boşalan kadılık sırasına ise başka bir kadı adayı girerdi. Bu uygulamanın yürürlükte olmasının temel nedeni kazâ sayısına göre kadılık bekleyenlerin daha fazla olmasından kaynaklanmaktaydı.[56]

Tablo 6: Mısır'da Muvakkaten Yapılan Atamaların Dağılımı (1750-1700)[57]

Muvakkit Sırası	**(%)**
Birinci Muvakkit	65
İkinci Muvakkit	20
Üçüncü Muvakkit	10
Dördüncü Muvakkit	5

56 Beyazıt, *age.*, s. 112-116.

57 MA, AKR, 468/33; MA, AKR, 469/34; MA, AKR, 470/35; MA, AKR, 471/36; MA, AKR, 472/37; MA, AKR, 473/38; MA, AKR, 474/39; MA, AKR, 475/40; MA, AKR, 476/41; MA, AKR, 477/42; MA, AKR, 478/43.

Tevkît ile atamaların temelde yatan sebebi kadı ve kazâ sayıları arasındaki farkın açılmasıydı. Bu yöntem ayrıca kazâların boş kalmasının önüne geçilmesine yardımcı olmaktaydı. Çünkü bir kadının görev süresinin bitmesiyle birlikte atama yapıldığında aradaki mesafeden dolayı kazânın kadısız kalma riski doğmaktaydı. Bunun yan sıra bir kadının çeşitli nedenlerle kazâsını terk etmesi halinde merkezin yeni bir kadıyı seçip gönderinceye kadar kazânın boş kalabilme ihtimali de söz konusuydu.

%9,2 oranında kullanılan tencîz terimi ise fiili olarak bir kazânın kadılığında veya sıralamasında bulunan ulemânın, görevinin beklenmedik bir şekilde bitmesi halinde yerine atanan kimse için kullanılmıştır. Örneğin Rebîülevvel 1171'de Mahalletü'l-kübra kadısı Ömer Efendi vefat edince muvakkiti Mehmed Efendi yerine atandığında kendisi için *ber-tevcih-i esbak tencîz ve'l-ibka* ifadesi kullanılmıştır.[58]

Öte yandan Mısır kazâlarına yapılan atamalarda her sene Kahire'den Mekke'ye gidecek hac kafilesi için kadı tayini yapılmaktaydı. Kadının kafiledeki vazifesi hacı adayları arasında vukû bulabilecek meselelere bakmaktı. Hac kafilesine yapılan tevcihât kayıtlarında "Mahmil-i Şerif", "Mahall-i Şerif" veya "Rekb" terimi kullanılmıştır. Söz konusu kadıların görev süresi veya yevmiye bilgisi ise verilmemiştir.[59]

Hacıların hac farizasını yerine getirmesi ve toplanan hediyelerin Haremeyn-i Şerife ulaştırılması için Osmanlı coğrafyasından özellikle İstanbul ve Kahire'den surre alayları gönderilmekteydi.[60] Ruznâmçelerde gördüğümüz atamalar Mısır özelinde düzenlenen alaya ait olabilir.

5. Mısır Kadılarının Görev Süreleri

Kadılar tayin edildikleri kazâlarda *müddet-i örfiyye* denilen muayyen bir sürede görev yapmaktaydılar. Yasal görev sürelerini tamamlamalarının ardından yeni bir göreve atanıncaya kadar ise belli bir süre boşta kalırlardı. Görevsiz kaldıkları bu

58 MA, AKR, 472/37, s. 76.

59 MA, AKR, 469/34, s. 79,81.

60 Ş. Tufan Buzpınar, "Surre", *DİA*, C 37, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2009, s. 567-569; Latif Armağan, "XVIII. Yüzyılda Hac Yolu Güzergâhı ve Menziller", *Osmanlı Araştırmaları*, C XX, Enderun Kitabevi, İstanbul 2000, s. 76-80; Hüseyin Saraç, "Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın Devlet Ahvaliyle İlgili Mısır Yöneticilerine Gönderdiği Mektuplar", *II. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiri Metinleri*, ed. Filiz Kılıç vd., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Basımevi, Nevşehir 2016, s. 729.

süreye *zaman-ı infisâl* ve bekleyen kadılara da *mazûl* kadılar denilmekteydi.[61]

XVIII. yüzyılda Rumeli ve Anadolu'da kadılar için müddet-i örfiyye 20 ay iken, Mısır'da ise 24 ay idi.[62] 1750-1770 döneminde Mısır'da tevcih alan kadıların yaklaşık olarak %90'ı iki seneliğine görevlendirilmişlerdir. Geriye kalanlar 10, 12 ay veya iki yıllık görev sürelerine ek olarak verilen 1-2 aylık zamlarla atanmışlardır.[63] Medreseden kadılığa geçenler genellikle 12 ay ile atanırken, kadılıktan hareket edenler ise 24 ay ve üzeri bir süre görev almışlardır.

Mısır'da görev yapan kadılar Rumeli ve Anadolu'daki meslektaşlarına nazaran daha az bir infisâl süresi geçirmekteydiler. Örneğin Anadolu'da yeniden bir kazâya atanmak için infisâl dönemini geçiren kadıların %56'sı en az 4 ay ile 3 yıl arasında beklerken, Mısır'da ise bu oran %80'nin üzerindedir. Rumeli'de de Anadolu'yla benzer bir şekilde kadıların yaklaşık %52'si 6 ay ile 3 yıl arasında infisâl süresi geçirmek zorunda kalmışlardır.[64]

Mısır kadılarının iki görev arası bekleme süreleri yaklaşık 4 senedir. Örneğin Belbis maa Ebûtîc kadısı Süleyman'ın 1176'da görev süresi bittikten sonra 1180'de bu kez sadece Belbis kadısı olarak atanmıştır.[65]

Maişet statüsünde kazâları tasarruf eden ulemânın ne kadar süre kazâda kaldıkları genellikle belirtilmemiştir. Sarih olmayan bir şekilde *ber-vech-i meşruh üzere* ifadesiyle yetinilmiştir. Ancak atama kayıtlarını izlediğimizde bu sürenin 1 yıl olabileceğiyle ilgili örneklere rastlanılmaktadır. Örneğin Fuva kazâsını maişet olarak tasarruf eden Ser-levha-i yesar Feyzullah Efendi Muharrem 1174 tarihinde göreve başlamışken, bir sene sonra bahsi geçen kazânın aynı statüde Muharrem 1175 tarihinde Ser-levha-i canib-i yesar Mustafa Efendi'ye tevcih edildiği kayıtlara yansımıştır.[66] Ancak bu sınırlı veriler genel bir kanıyı yansıtmak için yetersizdir.

61 Mehmet İpşirli, "Klasik Dönem Osmanlı Devlet Teşkilatı", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, C I, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) Yay., İstanbul 1994, s. 265.

62 Arı, agt., s. 193-209.

63 MA, AKR, 468/33; MA, AKR, 469/34; MA, AKR, 470/35; MA, AKR, 471/36; MA, AKR, 472/37; MA, AKR, 473/38; MA, AKR, 474/39; MA, AKR, 475/40; MA, AKR, 476/41; MA, AKR, 477/42; MA, AKR, 478/43.

64 Arı, *agt*., s. 205-208.

65 MA, AKR, 472/37, s. 78; MA, AKR, 474/39, s. 75.

66 MA, AKR, 473/38, s. 78-81.

Zira yine Fuva kazâsını maişet olarak alan Ser-levha-i yesar es-Seyyid Mustafa Efendi'den önceki kadı iki sene maişet olarak kazâyı yönetmiştir. *Ber-vech-i meşruh üzere* terimi belki de bu belirsizliği açıklamak için maişet kayıtlarında kullanılmıştır.[67]

Kadıların görev sürelerinin bitme sebeplerine baktığımızda vazifedeki âlimlerin çoğunlukla müddet-i örfiyyelerini tamamladıktan sonra münfasıl oldukları görülmektedir. Bunun yanı sıra kadıların vefat etmesi, görevlerinden feragat etmeleri, azledilmeleri veya başka bir göreve nakil olmaları da kadıların görev sürelerinin bitme sebepleri arasında yer almıştır. Aşağıdaki grafikte bunların oranları verilmiştir.

Grafik 3: Mısır'da Kadıların Mansıbtan Ayrılma Sebepleri (1750-1770)

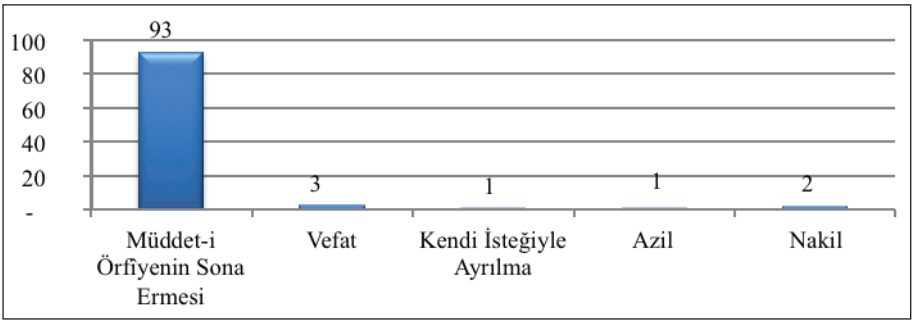

Mısır kadılarının çoğunluğu görev sürelerinin bitmesiyle yerlerinden ayrılmışlardır. Grafikte görev süresinin sona erme sebeplerin arasında yer alan kadıların azledilmesi Mısır'da nadiren görülmüştür. Azil kayıtlarında, berâtsız görev yapanlar ve herhangi bir neden belirtilmeden sadece *bi'l-iktiza ref' olunmakla* ifadesi yer almaktadır. İstihdam muamelatı gereğince kadılar göreve başladıklarını belirten berât kâğıtlarını almaları gerekmekteydi.[68] Zamanında beratlarını almayan veya sahte evrakla göreve başlayanlar tespit edildiğinde azledilirdi. İncelediğimiz dönemde Tizmend kadısı Mustafa ve Menzele kadısı Hasan'ın vazifeleri berât almadıkları için sonlandırılmıştır.[69]

Nakil olan kadılar ise genellikle başka bir kazâya geçiş yapmışlardır. Bu kazâlar

67 MA, AKR, 474/39, s. 76.

68 Yurdakul, *Osmanlı İlmiye Merkez Teşkilâtında Reform*…, s. 105; Mehmet İpşirli, "Osmanlı Devlet Teşkilâtına Dair Bir Eser: Kavânîn-i Osmânî ve Râbıta-i Âsitâne", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. 14, 1994, s. 34-35.

69 MA, AKR, 471/36, s. 24; MA, AKR, 470/35, s. 72.

yine Mısır'da bulunan yerlerden biri olmaktaydı. Geçişlerde kadının aldığı akçe miktarı ne kadarsa yine misliyle tayini yapılmaktaydı. Ancak bazı nakillerde terakki ile tevcih alanlara da rastlanılmıştır. Örneğin Muharrem 1182 tarihinde Ebûtîc kadılığından Mahalle-i eba-Âli kadılığına naklolan Ahmed Efendi, geldiği yerde aldığı 150 akçelik yevmiyeyi burada da almaya devam etmiştir.[70] Zilhicce 1178'de 150 akçe yevmiye ile Senbu mutasarrıfı el-Hac Mehmed Necib Efendi ise naklolduğu Tizmend kazâsında 200 akçe yevmiye almıştır.[71]

Sonuç

Mısır kazâlarına yapılan istihdamın konu edindiği bu çalışmada ele alınan dönem kapsamında önemli bulgulara ulaşılmıştır. Tespit edilen 38 kazâya ait atama kayıtları incelenerek tevcihât sisteminde Mısır özelinde takip edilen yöntemlerin neler olduğu ortaya konulmuştur.

Osmanlı Devleti yönettiği yerlerin kendi içerisinde sahip olduğu farklılıkları göz önünde tutarak uygun yönetim biçimlerini ortaya koymakta mahir bir imparatorluk konumundaydı. Söz gelimi Mısır kazâ kadılıklarında uygulanan istihdam prensipleri bazı yönleriyle Rumeli ve Anadolu kazâlarından farklı olduğu gözlemlenmiştir. Gerek kadılık görev süreleri gerekse kadıların boşta kaldıkları müddet söz konusu değişik yönlerin başında yer almaktadır.

Ruznâmçelerde geçen verilerin sınırlı olması ise bazı konuların aydınlatılmasını zorlaştırmaktadır. Örneğin Mısır'da infisâl dönemine giren bir kadı iki görev arası zamanını İstanbul'da mı yoksa Mısır'da mı geçirmekteydi sorusu cevabı merak edilen bir konudur. Zira Mısır'da sadece burayla ilgili istihdam muamelatını takip eden serlevhateynin olması söz konusu münfasıl durumdaki kadıların İstanbul'a gidip gelmelerine gerek kalmama ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Kadıaskerlerin istihdam alanında yardımcıları olan ser-levha-i yemin ve yesarlar Mısır'da kadı atamalarının düzenlenmesinde etkili olmuşlardır. Mısır kazâlarına yapılan kadı istihdamı incelendiğinde *ser-levha-i canib-i yemin-i Mısır* ifadelerine rastlanılmıştır. Bu ise mevcut kaynaklarda sadece Anadolu ve Rumeli olmak üzere toplam dört kadroya sahip olduğu belirtilen serlevhateynin ayrıca Mısır'da da iki kadro halinde bulunduklarını göstermektedir. Dolayısıyla Anadolu kadıaskerliğine bağlı ikisi Anadolu ve ikisi Mısır kazâlarının istihdamlarıyla ilgilenen toplam dört kişinin olduğu söylenebilir. Tabi kadıasker ruznamçelerinin sunduğu sınırlı bilgiler

70 MA, AKR, 476/41, s. 76.

71 MA, AKR, 475/40, s. 75.

göz önünde tutulması gerekir. Buna göre konun başka kaynaklarca desteklenmesine ihtiyaç vardır.

Osmanlı'da önemli bir konumunda bulunan Mısır, merkezden uzaklığı ve stratejik olarak dışarıdan gelebilecek tehlikelere açık bir mevkide olmasına rağmen yüzyıllarca imparatorluk dâhilinde kalmıştır. Kadıasker ruznâmçeleri göstermektedir ki, Osmanlı Devleti bu uzak diyardaki topraklarının yönetimine önem vererek kadı istihdamını Anadolu kadıaskerleri ve burada bulunan serlevhateyn vasıtasıyla başarılı bir şekilde uzun bir müddet düzen içerisinde yürütebilmiştir.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

Bâb-ı Meşîhat Şeyhülislâmlık Arşivi (MA), Anadolu Kadıaskerliği Ruznâmçeleri (AKR):

MA, AKR, 468/33; MA, AKR, 469/34; MA, AKR, 470/35; MA, AKR, 471/36; MA, AKR, 472/37; MA, AKR, 473/38; MA, AKR, 474/39; MA, AKR, 475/40; MA, AKR, 476/41; MA, AKR, 477/42; MA, AKR, 478/43.

Bâb-ı Meşîhat Şeyhülislâmlık Arşivi (MA), Rumeli Kadıaskerliği Ruznâmçeleri (RKR):

MA, RKR, 278/101; MA, RKR, 279/102; MA, RKR, 283/106; MA, RKR, 294/117.

Araştırma ve İnceleme Eserler

Alan, Ercan, *Kadıasker Ruznâmçelerine Göre XVII. Yüzyılda Rumeli'de Kadılık Müessesesi*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2015.

Arı, Ferit, *Osmanlı İlmiye Teşkilâtında Kadı ve Müderrislerin İstihdamı (1756-1776)*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Nevşehir 2021.

Armağan, Latif, "XVIII. Yüzyılda Hac Yolu Güzergâhı ve Menziller", *Osmanlı Araştırmaları*, C XX, Enderun Kitabevi, İstanbul 2000.

Beyazıt, Yasemin, "XVI. Yüzyıl Sonlarında Osmanlı'da Kaza Sınırlarını Belirleyen Temel Etkenler", *Doğu Batı Dergisi*, S. 53, Ağustos 2010, s. 75-98.

Beyazıt, Yasemin, *Osmanlı İlmiyye Mesleğinde İstihdam (XVI. Yüzyıl)*, TTK Yay., Ankara 2014.

Buzpınar, Ş. Tufan, "Surre", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C 37, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2009, s. 567-569.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, 25. Baskı, Ankara 2008.

Emecen, Feridun M., *Yavuz Sultan Selim*, Yitik Hazine Yay., İstanbul 2011.

Erünsal, İsmail E., "Nuruosmaniye Kütüphanesinde Bulunan Bazı Kazasker Ruznâmçeleri", *Osmanlı Kültür Tarihinin Bilinmeyenleri*, Timaş Yay., İstanbul 2014.

İbn İyas, *Yavuz'un Mısır'ı Fethi ve Mısır'da Osmanlı İdaresi (Bedâyi'ü'z-Zühûr Fî Vekayi'i'd-Duhûr)*, ter. Ramazan Şeşen, Yeditepe Yay., İstanbul 2016.

İpşirli, Mehmet, "Klasik Dönem Osmanlı Devlet Teşkilatı", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, C. I, Ed: Ekmeleddin İhsanoğlu, İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) Yay., İstanbul 1994.

İpşirli, Mehmet, "Mansıb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C. 10, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 2004, s. 4.

İpşirli, Mehmet, "Osmanlı Devlet Teşkilâtına Dair Bir Eser: Kavânîn-i Osmânî ve Râbıta-i Âsitâne", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. 14, 1994, s. 9-35.

İpşirli, Mehmet, *Osmanlı İlmiyesi*, Kronik Kitap Yay., İstanbul 2021.

İdrîs-i Bitlîsî, *Selim Şah-Nâme*, Hazırlayan: Hicabi Kırlangıç, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001.

İnce, Mustafa, *The Ottoman government and the Egyptian question: Judicial reform and politics (1800-1914)*, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2016.

İstanbul Kadı Sicilleri Bab Mahkemesi 11 Numaralı Sicil (H. 1081 / M. 1670-1671), C. 53, Proje Yönetmeni: M. Âkif Aydın, ed. Coşkun Yılmaz, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yay., İstanbul 2019.

İvanov, Nikolay, *Osmanlı'nın Arap Ülkelerini Fethi (1516-1574)*, çev. İlyas Kemaloğlu ve Rakhat Abdıev, TTK Yay., Ankara 2013.

Peters, Rudolph, "Islamic and Secular Criminal Law in Nineteenth Century Egypt: The Role and Function of the Kadi", *Islamic Law and Society*, V. 4, No. 1, 1997, s. 70-90.

Kuru, Levent, *Kazasker Ruznamçelerine Göre 18. Yüzyılın İlk Yarısında Rumeli'de Kadılık Müessesesi*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2016.

Mardin, Ebül'ulâ, "Kadı", *İslâm Ansiklopedisi*, C VI, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1977, s. 42-46.

Ortaylı, İlber, *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti'nde Kadı*, Kronik Kitap Yay., 3. Baskı, İstanbul 2017.

Saraç, Hüseyin, "Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın Devlet Ahvaliyle İlgili Mısır Yöneticilerine Gönderdiği Mektuplar", *II. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiri Metinleri*, ed. Filiz Kılıç vd., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Basımevi, Nevşehir 2016, 726-745.

Seyyid Muhammed Es-Seyyid, "Mısır (Osmanlı Dönemi)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 2004, s. 563-569.

Unan, Fahri, "Mevleviyet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C. 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 2004, s. 467-468.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye* Teşkilâtı, TTK. Basımevi, Ankara 1988.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi (İstanbul'un Fethinden Kanunî Sultan Süleyman'ın Ölümüne Kadar)*, TTK Yay., C II, Ankara 2011, s. 284-289.

Ünal, Mehmet Ali, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, I. Baskı, Paradigma Yay., İstanbul 2011.

Yurdakul, İlhami, *Osmanlı İlmiye Merkez Teşkilatında Reform (1826-1876),* İletişim Yay., İstanbul 2017.

Ek

Ek 1: Mısır Kazâ Kadıları

Mısır Kazâları	Kadı	Görev Başlangıç Tarihi
Abyar	Feyzullah	Muharrem 1163
	Es-Seyyid Hamid	Safer 1165
	Mehmed Emin	Safer 1168
	Mehmed	Muharrem 1170
	Ser-levha-i canib-i yemin Osman	Cemâziyelevvel 1171
	Süleyman	Rebîülevvel 1172
	Duacı Halil el-Ömerî	Rebîülevvel 1174
	Es-Seyyid el-hac Musa	Rebîülevvel 1176
	Duacı Mehmed Said	Rebîülevvel 1178
	Osman	Muharrem 1181
	Es-Seyyid Ali	1183/1184
Aşmunin maa Delca	Abdürrahim (Sadece Aşmunin)	?
	Mehmed	Muharrem 1174
	Yusuf	Muharrem 1176
	Mehmed	Muharrem 1178
	Duacı Mehmed	Muharrem 1180
	Ali	Muharrem 1182
	Feyzullah	Muharrem 1184
	Es-Seyyid Halil	Şevval 1184
	Es-Seyyid Ahmed	Zilhicce 1163
	Duacı Hüseyin	Zilhicce 1165
	El-Hac es-Seyyid Musa	Rebîülevvel 1168
	Duacı Mehmed Said	Rebîülâhir 1170
	Abdürrahim	Rebîülâhir 1172
	Ser-levha-i canib-i yesar Feyzullah	1174
	Mehmed	Muharrem 1176
	Duacı es-Seyyid Ali	Cemâziyelâhir 1178
	İsmail	Cemâziyelâhir 1180
	Es-Seyyid Ali Cezayirî	Cemâziyelâhir 1182
	Mehmed Said	Cemâziyelâhir 1184
	Şehrî Mehmed Efendi	1186

Belbis maa Nehrariye	Mustafa	Muharrem 1163
	Hasan	Safer 1165
	Musa	Muharrem 1167
Belbis	El-Hac Hasan	Muharrem 1170
	Fındıkzâde Mehmed Emin	Muharrem 1172
	İbrahim	?
	Osman	Cemâziyelâhir 1177
	Ahmed	Cemâziyelâhir 1179
	Süleyman	Cemâziyelâhir 1180
	Yahya	Cemâziyelâhir 1181
	Ahmed Ahdî	Cemâziyelâhir 1182
	Mehmed	Cemâziyelâhir 1183
	Süleyman	Cemâziyelâhir 1184
Belbis maa Ebûtîc	Süleyman	Muharrem 1174
Belbis maa Mahalle-i eba-Âli	Mehmed	Muharrem 1184
Beni Harâm	Mehmed	Muharrem 1162
	El-Hac Mehmed İbrarî	Muharrem 1164
	El-Hac Ahmed	Muharrem 1166
	Es-Seyyid Hüseyin	Safer 1168
	Lütfullah	Safer 1170
	Mahfuzzâde Mehmed	Safer 1172
	Duacı Mustafa	Safer 1174
	Mehmed	Muharrem 1180
	El-Hac İbrahim	Muharrem 1182
	Mehmed Emin	Muharrem 1183
	Ali	Muharrem 1184
	Es-Seyyid Mehmed	Muharrem 1185
Beni Harâm maa Elvah	El-Seyyid Hüseyin	Muharrem 1168

Beni Süveyf	Mehmed	Muharrem 1162
	Süleyman	Muharrem 1164
	İbrahim	Muharrem 1166
	Es-Seyyid Necmeddin el-Timurtaşi el-Ezherî? el-Gazzî	Muharrem 1168
	Es-Seyyid Mehmed Arif	Muharrem 1170
	Es-Seyyid Hamid	Safer 1172
	Es-Seyyid Ahmed	Cemaziyelevvel 1174
	Es-Seyyid Mustafa	Muharrem 1178
	El-Hac Mehmed	Muharrem 1180
	Duacı Mustafa	Safer 1182
	Duacı Abdülkadir	Rebîülevvel 1184
Beni Süveyf maa Ebûtîc	Es-Seyyid Ahmed	Receb 1176
Buhayra	Merhabazâde Sunullah Efendi	Rebîülevvel 1163
	El-Hac Mustafa	Rebîülevvel 1165
	Ağazâde Mehmed Emin	Muharrem 1167
	İbrahim	Muharrem 1169
	Şuhizâde Mustafa	Muharrem 1170
	Ahmed	Muharrem 1172
	Es-Seyyid Ahmed	Muharrem 1174
	El-Hac Numan	Muharrem 1175
	Süleyman	Safer 1177
	Mustafa	Muharrem 1178
	Duacı Mehmed	Şaban 1182
	Halil el-Ömerî	Şaban 1183
	Lütfullah	Şaban 1184
	Merhabazâde Mahmud	Şaban 1185
Burlus	Mehmed Habib	Muharrem 1164
	Süleyman	Muharrem 1166
	Ahmed	Muharrem 1168
	İbrahim	Rebîülâhir 1174
	Mustafa	Muharrem 1177
	Mustafa Arif	Muharrem 1179
	Feyzullah	Muharrem 1180
	Hayrullah	Muharrem 1183

Circa maa İbrim	Es-Seyyid Mehmed Arif	Zilkade 1162
	Es-Seyyid Murtaza	Zilkade 1164
	Duacı Salih	Muharrem 1167
	Duacı İbrahim	Muharrem 1169
	Hattatzâde İbrahim	Safer 1171
	Duacı Mehmed	Safer 1175
	Mehmed	Safer 1177
	Mehmed Said	Rebîülâhir 1179
	Ebubekir	Receb 1181
	Süleyman	Receb 1182
	El-Hac Mehmed Emin	Receb 1183
	Hafiz el-Hac İbrahim	Receb 1185
	El-Hac Hafiz Ali	Receb 1186
	İbrahim	Receb 1187
	Es-Seyyid Ali Cezayirî	Receb 1188
Cize	Bektaşizâde Ahmed	1166 ?
	Yahya Efendi	Rebiülâhir 1168
	Nurullah	Rebîülâhir 1170
	Ahmed Efendi	Rebîülevvel 1171
Dimyat	Mehmed	Muharrem 1162
	Es-Seyyid Mehmed	Muharrem 1164
	Es-Seyyid İbrahim el-Edhemî	Muharrem 1166
	Mehmed Râzi Efendi	Muharrem 1170
	Mehmed	Muharrem 1171
	Merhabazâde Mehmed	Muharrem 1173
	Talib Abdullah	Muharrem 1175
	El-Hac Mustafa	Muharrem 1177
	Es-Seyyid Mehmed Arif	Muharrem 1179
	Es-Seyyid İbrahim el-Edhemî	?
	Mehmed	Zilkade 1180
	Mehmed Said	Zilkade 1182
	Es-Seyyid Necmeddin el-Timurtaşi el-Ezherî el-Gazzî	Şevval 1183
Dimyat maa Feşne	Ser-levha-i yesar Ahmed	Muharrem 1168

Ebûtîc	Merhabazâde Mehmed	Muharrem 1162
	Abdülbaki	Cemaziyelevvel 1167
	Hüseyin	Cemaziyelevvel 1169
	Mehmed Said	Şaban 1170
	Mehmed	Şaban 1172
	Süleyman	Şaban 1173
	Ahmed	?
	Mustafa	Zilhicce 1181
	Mehmed	Muharrem 1183
	Numan	Muharrem 1185
	Es-Seyyid Mahmud	Muharrem 1186
Elvah	Halil	Zilkade 1181
	Hüseyin	Muharrem 1182
	İdris	Muharrem 1184
	Müftizâde Ahmed Esad el-Kudüsî	Muharrem 1185
Feşne (Feşn)	Hafız Mehmed	Muharrem 1164
	Mehmed	Safer 1166
	Mehmed	Muharrem 1172
	İsmail	Muharrem 1174
	Hüseyin	Safer 1176
	Es-Seyyid Muhammed Carullah	Safer 1177
	Mehmed Said	Safer 1179
	El-Hac Mehmed Emin	Safer 1181
	Ali	Safer 1183
	Kâtip Mustafa	Safer 1184
	Şeyhzâde Mehmed	Safer 1186

Feyyum	Mustafa	Rebîülevvel 1163
	Fındıkzâde Mehmed Emin	Rebîülevvel 1165
	Es-Seyyid Mehmed	Safer 1167
	Hasan	Safer 1169
	Ebubekir	Safer 1171
	Feyzullah	Safer 1173
	Mehmed Emin	Safer 1175
	Duacı İbrahim	Safer 1176
	Ahmed	Rebîülâhir 1177
	Mehmed Said	Zilkade 1178
	Es-Seyyid Musa	Receb 1181
	Mehmed Hamdi	Receb 1182
	El-Hac İbrahim	Receb 1184
Fuvah (Füve/Fuva)	Mehmed Said	Muharrem 1164
	Mehmed Selim	Muharrem 1166
	El-Hac Mehmed	Muharrem 1168
	Ser-levha-i yesar Hasan	1170
	Ser-levha-i yesar es-Seyyid İbrahim Arif	Ramazan 1171
	Ser-levha-i yesar Feyzullah	Muharrem 1174
	Ser-levha-i yesar Mustafa	Muharrem 1175
	Ser-levha-i yesar es-Seyyid Mustafa	Muharrem 1177
	Ser-levha-i yesar es-Seyyid Ahmed	Rebiülâhir 1183
	Ser-levha-i yesar es-Seyyid Musa	Rebiülâhir 1184
Hangâh	İmamzâde İsmail	Muharrem 1166
	Duacı Osman	Safer 1168
	Es-Seyyid İbrahim	Muharrem 1170
	Yahya	Safer 1171
	Bektaşizâde es-Seyyid Ahmed	Safer 1173
	Ömer	Safer 1182
	Hafiz Mehmed	Muharrem 1184

İskenderiyye	Duacı Mustafa	Muharrem 1162
	Lütfullah	Muharrem 1164
	Es-Seyyid İbrahim Arif	Muharrem 1166
	Es-Seyyid İbrahim el-Edhemî	Muharrem 1168
	Mehmed	Muharrem 1170
	Es-Seyyid Fazlullah	Rebîülevvel 1172
	Süleyman	Muharrem 1173
	Osman	Muharrem 1175
	Hamdullah	Rebiülâhir 1177
	Hattatzâde İbrahim	Rebiülâhir 1179
	Es-Seyyid Ahmed	Rebiülâhir 1181
	Es-Seyyid Mehmed Abdullah	Muharrem 1183
	Halil	Muharrem 1185
	Süleyman	Muharrem 1187
Mahalle-i eba-Âli	Es-Seyyid Mehmed	Muharrem 1166
	Es-Seyyid Muhammed	?
	Ser-levha-i canib-i yemin Osman	Şevval 1178
	Osman	Muharrem 1179
	Es-Seyyid Mustafa	Muharrem 1181
	Mehmed	Muharrem 1183
	Hasan	Muharrem 1185
Mahalletü'l-Kübrâ	El-hac Mehmed	Muharrem 1163
	Osman	Receb 1167
	Ömer	Receb 1169
	Mehmed Habib	Receb 1171
	Es-Seyyid İbrahim	Receb 1173
	Ahmed	Receb 1175
	Musa	Receb 1178
	Feyzullah	Muharrem 1184
	Osman	Muharrem 1186
	Mustafa	Muharrem 1188
Mahalletü'l-Kübrâ maa Mahalle-i eba-Âli	Talib Abdullah	Safer 1165

Mahalletü'l-Kübrâ maa Şıkk-ı Sâni	Ser-levha-i canibi yemin Osman	Şaban 1167
Mahalletü'l-Kübrâ maa Beni Harâm	Ser-levha-i yemin es-Seyyid İbrahim	Ramazan 1179
Mahalletü'l-Merhum	Ser-levha-i yemin Osman	Cemaziyelâhir 1165
	Ser-levha-i yemin-i Mısır Şeyhzâde Abdülkerim	1166
	Ser-levha-i yemin-i Mısır Mehmed	Receb 1168
	Ser-levha-i yemin Osman	1173
	Ser-levha-i yemin es-Seyyid İbrahim	Muharrem 1174
	Ser-levha-i yemin-i Mısır Mehmed	Muharrem 1175
	El-Hac Mehmed	Muharrem 1176
	Ser-levha-i yemin es-Seyyid Mehmed	Muharrem 1177
	Ser-levha-i yemin es-Seyyid Mustafa	1178
	Ser-levha-i yemin Osman	Şevval 1178
	Ser-levha-i yemin es-Seyyid İbrahim el-Edhemî	1182
	Ser-levha-i yemin Mehmed	Rebiülâhir 1183

Mahall-i Şerif/Rekb (Hac Kafilesi)	Hafiz el-hac Ahmed	1163
	Es-Seyyid Mehmed Zeynelabidin	1164
	Es-Seyyid Hüseyin el-Hamuvî?	1165
	Medine Kadısı İbrahim	1165
	Şeyh Yahya (Medine kadısının oğlu)	1166
	Evlad-ı saadiyeden eş-Şeyh Ali	1167
	Es-Seyyid Ahmed	1168
	Es-Seyyid Necmeddin	1170
	Abdullah Efendi	1171
	Es-Seyyid eş-Şeyh Muhammed	1173
	Es-Seyyid Necmeddin	1174
	El-Hac Mehmed	1175
	Abdullah Efendi	1176
	Mehmed Sadık	1178
	Abdullah Efendi	1180
	Osman	1181
	Mehmed	1182
	Es-Seyyid Şeyh Mehmed	1183
Mansûre	Ahmed	Safer 1165
	Feyzullah	Rebîülevvel 1170
	Mustafa	Rebîülevvel 1172
	Es-Seyyid Mustafa	Rebîülevvel 1173
	Recebzâde Mehmed Said	Muharrem 1175
	İmamzâde İsmail	Muharrem 1177
	Es-Seyyid İbrahim el-Edhemî	Muharrem 1179
Mansûre maa Minyetü'l-mizah	Musa	Muharrem 1163
	Mehmed Said	Muharrem 1165
	Ebubekir	1180?
	Feyzullah	Receb 1182
	Osman	Receb 1184
	Süleyman	Receb 1185
	Mehmed Said	Receb 1186
Mansûre maa Ebûtîc	Mehmed Râzi	Safer 1167
	Ahmed	Muharrem 1164

Menfelût	Es-Seyyid İbrahim	Muharrem 1166
	Es-Seyyid Yahya	Safer 1167
	Es-Seyyid Mehmed	Muharrem 1168
	El-Hac Mehmed	Muharrem 1169
	El-Hac Ömer	Muharrem 1171
	Es-Seyyid İsmail	Muharrem 1173
	Es-Seyyid Mehmed	Safer 1175
	Halil	Muharrem 1177
	Mustafa	Muharrem 1179
	Merhabazâde Mahmud	Cemâziyelâhir 1181
	Hüseyin	?
	El-Hac İbrahim	Receb 1184
	Mehmed	Receb 1186
Menuf (Minuf)	Merhabazâde Mehmed	1163
	Şuhizâde Mustafa (Ebûtîc kazâsı ile)	Receb 1165
	Abdülbaki	Receb 1167
	İbrahim	Muharrrem 1170
	Mustafa	Muharrem 1172
	Lütfullah	Muharrem 1173
	Bektaşzâde es-Seyyid Ahmed (Tahtaha-i Münşiye kazâsı ile)	?
	İbrahim	Muharrem 1175
	Hasan	Muharrem 1177
	Süleyman	Safer 1179
	Mehmed	?
	Hafiz Mehmed	Muharrem 1184
	Hasan	Cemaziyelâhir 1165
	Süleyman	Cemaziyelâhir 1167
	Ahmed	Cemaziyelâhir 1169
	Hamdullah Tahtaha-i Münşiye kazâsı ile	Cemaziyelâhir 1171
	El-Hac Mustafa	Cemaziyelâhir 1173

Menzele	Mustafa	Cemaziyelâhir 1175
	Mustafa	Receb 1176
	Mehmed Hamdi	Rebiülâhir 1179
	Es-Seyyid İbrahim el-Edhemî	Rebiülâhir 1181
	Hüseyin	Rebiülâhir 1182
	El-Hac İbrahim	Rebiülâhir 1183
	Es-Seyyid Mustafa	Rebiülâhir 1184
	El-Hac Mehmed Necib	?
	İshak	Rebiülâhir 1186
	Mehmed Said	Rebiülâhir 1188
Minye	Fazlullah	Safer 1164
	Hafız Mehmed	Safer 1166
	Mustafa	Safer 1168
	Es-Seyyid Ahmed	Safer 1170
	Es-Seyyid Mustafa	Safer 1172
	El-Hac Ahmed	Safer 1174
	Es-Seyyid Mustafa	?
	El-Hac Ömer	Rebiülâhir 1176
	Hafız Mehmed	Cemaziyelevvel 1177
	Es-Seyyid Mehmed Abdullah	Cemaziyelevvel 1178
	Lütfullah	Cemaziyelevvel 1179
	Es-Seyyid İbrahim el-Edhemî	Muharrem 1182
	Mehmed Emin	Muharrem 1183
	Mehmed	Muharrem 1185
	El-Hac İbrahim	Muharrem 1187
	Abdürrahim	Muharrem 1188
	Es-Seyyid İbrahim	Muharrem 1189
	Süleyman	Muharrem 1164
	Halil el-Ömerî	Muharrem 1166
	Es-Seyyid Abdülkadir	?
	Merhabazâde Mahmud	Ramazan 1174

Müzahimeteyn maa Salimeteyn	İbrahim	Ramazan 1176
	Feyzullah	?
	İshak	Rebiülâhir 1180
	Halil	Rebiülevvel 1182
	Muhammed Selim	Rebiülevvel 1184
	Mehmed Fikrî?	Rebiülevvel 1186
	Ali	Rebiülevvel 1187
	Mehmed Said	Rebiülevvel 1189
	Nesimizâde es-Seyyid Mehmed Salih	?
Nehrariye	Duacı İbrahim	Şevval 1163
	Hafız Mehmed	Cemaziyelâhir 1169
	Sadi	Cemaziyelâhir 1171
	Mehmed Hamdi	Cemaziyelâhir 1173
	Ebubekir	Muharrem 1175
	Süleyman	Muharrem 1177
	Hüseyin	Muharrem 1178
	Hafız Süleyman	Safer 1178
	El-Hac Mehmed Emin	Safer 1179
	Osman	Safer 1180
	El-Hac Ali	Safer 1181
	Hafız el-Hac İbrahim	Şaban 1181
	Hasan	Muharrem 1183
	Es-Seyyid Mehmed Haşim	Muharrem 1185
	Es-Seyyid Mehmed	Muharrem 1186
	Mehmed Emin	Muharrem 1187
Reşid	Osman	Rebîülevvel 1176
	Feyzullah	Rebîülevvel 1178
	Ser-levha-i canib-i yesar Mustafa	Rebîülevvel 1180
	Osman	Rebîülevvel 1182
	Sabıka serlevha-i canib-i yemin es-Seyyid İbrahim Edhemî	Receb 1185

Reşid maa Burlus	Hasan	Muharrem 1170
Reşid maa Şıkk-ı Sani	Sabıka ser-levha-i canib-i yemin Şeyhzâde Abdülkerim	Muharrem 1170
	Mehmed	Ramazan 1172
Reşid maa Tahtaha-i Münşiyye	Süleyman	Muharrem 1166
Reşid maa Behnesâviyye	Sabıka ser-levha-i canib-i yesar Feyzullah	Rebîülevvel 1178
Reşid maa Mahalle-i eba-Âli	Es-Seyyid Mustafa	Cemaziyelevvel 1182
Senbu	Lütfullah	Safer 1163
	Şeyh Mahfuzzâde Mehmed	Safer 1165
	Mehmed	Safer 1167
	Bekir Mehmed	Safer 1169
	İbrahim	Safer 1171
	Ser-levha-i canib-i yesar Hasan	Şaban 1171
	Ser-levha-i canib-i yesar İbrahim	Şaban 1172
	Feyzullah	Şaban 1173
	Halil	Cemâziyelevvel 1175
	Mehmed Said	Cemâziyelevvel 1177
	El-Hac Mehmed Necib	Cemâziyelevvel 1177
	Mehmed Emin	Cemâziyelevvel 1179
	Es-Seyyid Mustafa	Cemâziyelevvel 1181
	Halil	Safer 1182
	Feyzullah	Receb 1183
	Hüseyin	Receb 1185
	Mustafa	Receb 1187
Suyût (Asyut)	Yahya	Safer 1163
	El-Hac Yakub	Safer 1165
	Es-Seyyid Mustafa	Safer 1167
	Halil	Safer 1169
	Mehmed Said	Safer 1171
	Mustafa	Safer 1173
	Mehmed Emin	Safer 1175

	Mehmed	Safer 1177
	Mehmed	Safer 1179
	Feyzullah	Safer 1181
	El-Hac İbrahim	Rebîülâhir 1183
	Mehmed	Rebîülâhir 1185
	Mehmed Emin	Rebîülâhir 1187
	Mehmed Said	Rebîülâhir 1189
Şıkk-ı Sânî	İsmail	Safer 1164
	Hasan	Safer 1166
	Ebubekir	Safer 1168
	El-Hac Numan	Safer 1168
	El-Hac Abdurrahman	Safer 1170
	Duacı es-Seyyid Ahmed	Safer 1172
	Mehmed	Safer 1173
	Abdi	Safer 1173
	Es-Seyyid Abdülkadir	
	Hafiz Süleyman	Muharrem 1182
	Süleyman	Muharrem 1184
	Mehmed	Muharrem 1186
	Es-Seyyid Mehmed	Muharrem 1186
	Mehmed	Muharrem 1187
	Süleyman	Muharrem 1188
	Ser-levha-i canib-i yesar Mehmed	Ramazan 1167
	Yusuf	Ramazan 1168
	Ali	Ramazan 1170
Tahtaha-i Münşiyye	Mustafa Sıdkî	Ramazan 1182
	Hasan	Ramazan 1183
	Süleyman	Muharrem 1184
	Es-Seyyid İbrahim	Ramazan 1185
	Numan	Ramazan 1186
	Mehmed	Ramazan 1187
	Es-Seyyid Ahmed	Rebîülâhir 1162
	Ser-levha-i canib-i yesar Ahmed	Rebîülâhir 1164

Tizmend	El-Hac Ömer	Rebîülâhir 1165
	Mustafa	Rebîülâhir 1167
	El-Hac Numan	Rebîülâhir 1168
	Ser-levha-i canib-i yesar Mehmed Habib	Cemâziyelâhir 1168
	Mehmed	Cemâziyelâhir 1170
	El-Hac Ömer	Muharrem 1172
	Mustafa	Muharrem 1174
	Ömer	Muharrem 1176
	Süleyman	Muharrem 1178
	El-Hac İbrahim	?
	Mustafa	Muharrem 1179
	Ahmed	Muharrem 1180
	El-Hac Mehmed Necib	Muharrem 1182
	Es-Seyyid Mehmed Carullah	Muharrem 1183
	İbrahim	Muharrem 1183
	Es-Seyyid Mustafa	Muharrem 1184
	Es-Seyyid Halil	Muharrem 1185
	Es-Seyyid Mustafa	Muharrem 1186
	Mehmed	Muharrem 1187
	Es-Seyyid Ebubekir	Muharrem 1188